БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндеавлеттингеН

ШЫН

1972 чыл. АВГУСТ 8 ВТОРНИК. № 185 (8953).

өртээ 2 көп.

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

ЮБИЛЕЙГЕ УТКУШТУР

МОСКВА. «Кызыл богатырь» заводта солун чарышта 120 ажыг бригадалар киржип турар. Олар ийи ажыл неделязының дургузунда он беш эвилелдешкен республикаларның тус-тузунга тураскааткан күш-ажылчы эдлчегни эрттирип турар.

Херээжен улустуң сапогтарын кылып үндүрүп турар пехтиң коллективи эки ажылдан турар. Ол пехтиң бригадаларының бирээзи Латвия ССР-ниң алдары дээш чарышка киришкеш, шаңналдыг ийиги черни эдлээн.

ЧУРУКТА: ажылчыннар Зинаида Пантелеева (солагай талада) болгаш Тамара Харитонова херээженнер сапогтарын даараар чартык автоматтыг машинада ажылдап турлар.

В. КУНОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникаазы).

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ДЕТКИИЛИҢЕР

Бүгү совет улустарның алдарлыг байырлалы — ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюн төлептиг утиууру дээш, Совет Тыванның ажылчы чоннары улуг кедүрлүүшкүн-биле ажылдап турар. Ооң тодаргай херечизи болза, республика 1972 чылдың бирги чартыының планныг онаалдаларын үлетпүр, көдээ ажыл-агый-даа талазы-биле чедиишкинниг күүсетиени болур. Үлетпүр бүдүрүлгелери бирги чартык чылдың планын 105 хуу күүсеткен болгаш эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге продукция бүдүрериниң хемчээлин 11 хуу көвүдеткен.

Ол ышкаш, Тыванның колхозчулары болгаш совхоз ажылчыннары тоску беш чылдың ийиги чылының бирги чарыында күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын 106,8 хуу, эзттиин — 108 хуу, дүктүүн—140 хуу болгаш алүктүүн—230 хуу күүсеткен. Ооң-биле кады мурнакчы коллективтерниң, мурнакчыларның саны аажок өскен.

Совет улустуң ол улуг юбилейинге алдар болдурган чарыш бистиң республикада канчаар-даа аажок калбарган. Бүгү-эвилелдиң чарыжынга идепкейлиг киржир, алган онаалдаларын күүседириниң хуусаазын байырлал бетинде эрте боттандырар болгаш планны ыяап-ла ажыр күүседир дээш бедиткен хүлээлгелерни ап турар үлетпүр бүдүрүлгелерниң, колхоз, совхозтарның саны хүннүң-не көвүдеп турар.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң юбилейлиг Хүндүлел демдээн чедип алыр эрге дээш социалистиг чарышче кирген «Тыва кобальт» комбинаттың, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинің, Тыванның транспорт эргелелиниң № 1 АТБ-зинің, Чеен-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң, «Межегей» болгаш «Бурунгаар» совхозтарның коллективтери боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылааш, оларның үлегерин эдереринче республиканың бүгү коллективтерин кыйгырган. Ол патриотчу эгелээшкинни СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу чүүлдүгүнүп детээн болгаш үстүнде айытнанывыс коллективтерниң кыйгырыын ажыл-агый бүгүдезинге ажыл-ишчилерниң хуралдарынга чугаалажып көөрүн, юбилейлиг Хүндүлел демдек-биле шаңнадыр коллективтерниң санынга кирер эрге дээш, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга алдаржытнан Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржиринче бүгү ажылдап турар кижилерни хаара тудар талазы-биле тодаргай хемчеглерни эжылдап кылыын база боттандырарын СЭКП Кызыл хооркомунга, партия райкомнарынга, парткомнарга, облпрофчөвүлелге, ВЛКСМ обкомунга, министерстволарның, эргелелдериниң, бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларның удуртукчуларынга дааскан.

Онаалдаларны, хүлээлгелерни хуусаа бетинде болгаш ажыр күүседир талазы-биле эгеленчилерниң алган социалистиг хүлээлгелери коллективтер бүгүдезинге үлегер-чижек болган турар ужуруг. Республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң одуруунче кирген, Кызыл туктуг «Тыва кобальт» комбинат тоску беш чылдың ийиги чылында продукция сайгарарының планын 1972 чылдың декабрь 22-де күүседир, пландан ажыр 100 муң рубльдиң продукциязын сайгарар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин 1971 чылга деңнээрге ийи катап улгаттырар. «Искра» колхоз болгаш «Межегей», «Бурунгаар» совхозтар күрүнеге садар продукцияларның планныг онаалдаларын ажыр күүсетпишаан, ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузуп, күрүнеге тараа садар планын дыка ажыр күүседирин даанган.

Ол патриотчу эгелээшкинни янзы-бүрү аргаларны ажыглап тургаш, республиканың бүгү ажыл-ишчилериниң ортузунга нептередир, организастыг хемчеглерни ап чорудар хүндүлүг хүлээлге партия, совет, профэвилел болгаш өскедаа хөй-ниити организацияларының мурнунда тургустунган. Ынчангаш чер-черде партия организациялары аңаа холбаштыр политмассалыг ажылды улам күштелдирери чугула. Эң ылаңгыя ажыл-ишчилерни массалыг соцчарышче кыйгырып турар лозуңнарны кылыр, эгелеичи саналды чугаалажып көөр хуралдарны коллективтерге организастаар, бедиткен социалистиг чарыштың негелделерин шевергин шимеп бижээш көскү черге аар, политинформаторларның ажылын эжижидер херек.

Ам республиканың көдээ ажыл-ишчиларының мурнунда эң-не хайныышкынныг үе келген. Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш ажыл-иш сиген шөлдеринде хайныкан. Тараа ажаалдазын эгелээр үе база чоокшулаан. Бо ийи улуг кампанияның чорудулгазының түңнелинден ССРЭ-ниң 50 чылын кандыг күш-ажылчы белектер-биле ужуражырывыс улуу-биле хамааржыр апаар. Ындыг болганда көдээ ишчилерниң социалистиг чарыжының негелделеринге ол бүгү кол черни эдлээн турар ужуруг.

«Малды бедик шынарлыг чемнер-биле долу хандырар дээш социалистиг чарышты организастаарының дугайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел бо хүннерде хүлээп алган. Ында чарыштың негелделерин тодаргайы-биле ажылдап кылган. Соцчарыштың тиилекчилери болган районнарга, колхозтарга, совхозтарга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл туктарын тывыспышаан, акша шаңналын бээр.

Ажылчы чоннарның патриотчу эгелээшкиннерин, политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн өй-шаанда деткип, нептередир дээш, СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң ап чорудуп турар хемчеглерин амыдыралга боттандырып чорудар дээш чер-черде партия, совет, профэвилел болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары дээштиг хемчеглерни дарый ап чорудар ужуруг.

ТЫВАНЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫ! ССРЭ-НИҢ 50 ЧЫЛ БОЛУР ЮБИЛЕЙИН АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ БҮГҮ АДЫРЛАРЫНГА ЧЕДИИШКИННЕРЛИГ УЖУРАЖЫЫЛЫҢАР! ЮБИЛЕЙЛИГ ХҮНДҮЛЕЛ ДЕМДЕКТИ ЧЕДИП АЛЫР ЭРГЕ ДЭЭШ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНГА ЭҢ ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИИЛИҢЕР!

СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИ—ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

УЛУГ-ХЕМНИҢ ШЫНААЛАРЫНДА

Сөөлгү каш хонукта уламчылап келген каан хүннерни ажыглап алгаш, Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннары сиген белеткелиниң темпизин көскүү-биле дүргедеткеннер. Сөөлгү медээ-биле алырга, район 24 муң тонна хире сигенни ажаап ап, ол талазы-биле планын 20 хуу чедир күүседи берген.

ДИРЕКТОРНУҢ ЧУГААЗЫ

Ол дугайын «Найырал» совхозтуң сиген шөлдериндеН көрүп болур. Совхозтуң механизаторлары Үрбүн болгаш Кара-Тал салбыларында сиген белеткеп турарлар. Кара-Тал суурда улуг чадагай кажаа иштинде сигеч сараттаан улуска чеде бөоривиске, совхоз директору эш С. Текеев болгаш өске-даа тускай эртемниглер ында болду. Пресстеп каан сиген сөорткен машиналар удаткан чок кээп-ле турлар. Директор шөлде ажылдаан улуска барып, оларның ажылы-биле таныжарын саналдады.

Сиген кезер шөлдер (бо черниң улузунуң чугаазы-биле алырга ортулуктар) суурдан ырак эвесте, Улуг-Хемниң үйүн дургаар турар болду. Үрбүниң база-ла ындыг. Совхоз бо чылын план ёзугаар 2 муң 140 тонна сиген белеткээр, белеткеттингени 450 тонна. Сиген кезилдеп эгелеп турда, үргүлүү чаашкын чаап турганындан база өске-даа чылдагаанныңдан эдээн хожудаашкыннар турган. Патром совхоз директорузы-биле кады актив хуралын чыылдырган, аңаа сиген ажаап алыышкынын дүргедиринің айтырыын чугаалажып, хожудаашкыдан уштуварының хемчеглерин ажылдап кылган. Тус-тус звеноларга тускай эртемниглерни быжыглаан, төп суурда организациялардан, совхоз бүдүрүлгезинің өске-даа адырларындан кижи күжүн сигенче мобилизастаан. Эш Текеев бо бүгүнү чугаалап чорда, сигеН шөлүнге удаткан чок хап келдивис.

Хүннүң ишин-даа ковчуг, сиген бөлген улустан кезек оолдар катты-хөлүг маңнажып чоруткаш, септе ишти бердилер. Улгады бергеннери чергелештир турупкан аржылдары-биле дерин чотпушаан, «кым мурнаар эвес» дээзит оваалаттына берген сигенни буттары-биле тепкеш, дырбаштары-биле дүргектей аңдара каан бөлүп турлар. Машина-техниканың даажы, хемде оолдарның катызы алаак иштинде бир янзы аялга кылдыр дыңналыр...

Мээң бодалымны үзе кирип, директор чугаазын уламчылай берди:

— Бистиң комбайнерлериис боттарывың техниказы-биле сиген база кезер улус болгай. Сиген кезер машиналарывыс чедишпес, оларны суг сыыгаары билек ортулуктарже кежирипкен бис. Ооң ацтыда 80 хире кижи, колдуунда кыганнарывыс, ортулуктарда хол кадыры-биле сиген кезиц турарлар. А бо ажылдап турар кижилер суурларывыстан келген шефчилер-дир. 60 ажыг кижи — эмчилер, башкылар, сентекчилер, тудугжулар, школачылар база, каан хүннерде доктаамал сигенге ажылдаар болдулар. Дээр аяс турар болза, дужут ажаап алыышкынынга чедир сигенивисти шыпкарыптар аргалыг бис.

— Чарышты... масса-политиктиг ажылды кандыг янзылыг организастаан силер?

— Парткомнуң хуваап тургускан кижилери звеноларынга, бригадаларынга комчулга, беседаны кылып турарлар. А чарышты беш хонуктан үндүргеш, аңаа дээре көргүүлгелиг болганнарны 3-тен 10 рубль чедир шаңнал турар бис.

Найыралчыларның ажылы ындыг. Ынчалзажок сиген белеткелинде моон-даа артык шалыпкын ажылдап турарлар районда бар.

ИЙИ ТУКТУГ БРИГАДА

Эрткен пятницада, хүннүң бирги чартыында СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозу болган. Аңаа районнуң сиген белеткелчилериниң аразында чарыштың түңнелин үндүрген. Сиген ажаап алыышкынының талазы-биле тургускан оперативтиг болуктуң эрткен он хонукта бо кампанияның тус-тус салбырларда, ажыл-агыйларда кандыг янзылыг чорун турарын бюрога чугаалажып көргеН. Он хонуктуң түңнелдерин ёзугаар сигенчилерниң аразында калбарган чарыштың тиилекчизинге «УТКА 25 чылы» совхозтуң Сөөктүт-Дөөде ажылдап турар № 3 бригадазын саналаш, аңаа районнуң сигенчилер аразында шилчип чоруур Кызыл тугун 30 рубльдиң акша шаңналы-биле кады тыпсыр деп шиитпирлээн.

Дүштеки чем үезинде партия райкомунуң секретары эш Норбу сигенчилерге тукту тывыскан.

Сөөктүт-Дөөде сигенчилер бригадазының төвү... Ийи өрээл бажыңның бир талазында чем кылыр чер, а делгем бөөлинде механизаторларның чемненир столу, удуур оруннары... Бажың даштында хаада коргуулуг самбыразы бар. Бригаданың 14 механизаторувуң кайызының-даа канчаар ажылдап турарын оон көрүп ап болур. Чижээлээрге кезекчилер Балажык Доржу, Опай-оол Майоол оларның аттарының дужунда «нормазы 7 га. күүсеткеви 9 га» деп бижип каан. Волокушада ажылдап турар Шамак Борбак, Базыр Бассол олар хүн нормазын базаа доктаамал ажыр күүседип турар болдулар.

Байырлалдыг байдалга чаптаа район тугун алган механизаторлар боттарының ажыл-ижлериниң дугайын хөөрежип, «ийи тугувусту черле салбаалыңар» деп чугаалашкан олурлар.

— Канчап ийи тук апаады —деп, Арыг-Уаңу салбырының эргелекчизи эш М. Ак-оолдан айтырдым.

— Совхозтуң тугу база бисте болдур ийин — дээш, ол мени бажыңче чалады.

Шынап-ла бажыңның төрүнде ийи Кызыл тукту чалап каан болду. Совхозтуң тугубиле кады 20 рубльдің шаңналының келгенин механизаторлар социут-мурнуг хөөрейдирлер. Кижи бүрүзүнүң сүрүктүү кончуг. Чүге дээрге оларның кайызы-даа хүннүң нормазын доктаамал ажыр күүседип келген болгаш күүседип-даа турар. Ынчангаш районга, совхозка бирги черлерни алырынга оларның кайызы-даа үлүг-хуузун ккиргеН. Аңаа чоргаарланмайын канчаар. Кандыг-даа ажылта социалистиг чарышты үреттүүнелдиг организастап, ооң моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкиннерин шын ажыглаарга улуг үүле бүттүнер деп чүве бо ышкажыл деп бодал сагыжымга артын калды. Сигенчилериниң эки ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан. Улус эртенгиниң 7 шактан кежээкиниң 10 шакка чедир ажылдап турар болганда дүштеки чемни 1 болгаш 4 шакта ийи катап кылыш турар.

— Бо шынаада ам-даа бир муң гектар черниң сигенин ажаап алыр бис. Планывыс бир муң 587 тонна үүе. Бо хүннерге чедир 400 тонна сигенни 130 тонна сенажты белеткедивис. Сигенниң дүүзүү эки-дир — бир гектардан 8 центнер ажа бөөр. Хүнде 28—30 тонна чедир сараттап тур бис. Кызыл туктарны салбас бис—деп, салбыр эргелекчиан өөрүнүң мурнундан чугаалады.

С. МААДЫ,

«Шынының» тускай корр.

Шилчиир тук— „Сүт-Хөл“ совхозта

«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылышчилери ниитиниң малынга четчир санныг мал чемин белеткеп алыр дээш ооң белеткелин шалыпкын чорудуп турар. Сөөлгү беш хонукта сүт-хөлүлер эрестиг ажылдаан. Районуң ажыл-агыйларында мал чемі белеткелиниң беш хонук түңнелинде бо совхозтуң сигенчилери тиилекчи боон үүгеш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Олар 560 тонна сигенни сараттаан. Сигенчи бригадаларның болгаш звеноларның ишчилери хүн бүрү хөй тонна сигенни сараттап турар.

Куулар Байлаң-оолдуң звенозу сөөлгү беш хонукта 71 тонна сигенни сараттааш, звенолараразының социалистиг чарыжынга тиилекчи болган. Монгуш Тас-оолга удурткан звенонуң сигенчилери база-ла бедик коргуулуг ажылдап, 41 тонна сигенни сараттааш, шаңналдыг черни алган. Совхозтуң машина-трактор мастерскаязында Ондар Маадыр-оолга удурткан сигенчи звенозунуң кежигүннери 80 тонна сигенни белеткээн. Ажыл-агыйының сиген шөлдериндe 263 кижи 37 звенога үстүн алган ажылдап турар.

Мал чеминиң белеткелин «Октябрь 50 чылы» колхозбагай эвес организастаан. Ында малга хоолулуг чемни чогуур үезинде четчири-биле белеткеп алыр дээш 184 кижи составтыг 9 бригаданы тургускан. Олар бо хүннерге чедир 240 тонна сигенни болүп сараттаан. БелеткеттингеН сигенни кыштагларже удуур сөөртүүрүн организастаан. Ам безин 80 тонна сиген кыштагларда чедиртинген. № 2 хойжу бригаданың шалыпчылары 70 тонна сигенни белеткеп алган. Хойжулар Монгуш Ырыш, Монгуш Аян-Хөө, Сат Шагдыр, Монгуш Машпак-оол болгаш өскелер-даа боттарының күжү-биле 10-15 тонна сигенни тус-тузунда кезин белеткээш, сараттаан алган.

Колхозта агитквартиралар сиген белеткелинде идепкейлиг киржип турар. Зина Ондар, Чечек Ондар, Лидия Ондар эргелекчилээн агитквартиралар 12-16 тонна сигенни белеткээнер.

К. ХЕРТЕК.

Вымпелдиг шеверлекчилер

Кызыл хоорайның улуг тудугларының бирээзи болур эмнелге комплексинде тудут-монтаж болгаш шеверлел ажылдары чоокку хүннерде доостур четкен. Мында бызаңчыларның, сантехниктерниң, электриктерниң, шеверлекчилериниң бригадалары күженишкиннинг ажылдап турар. Үүгле шеверлел ажылдарын күүседир 12 кезек бригада бар.

Тудугжулар хүнүнге тураскааткан социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда эштер Непомнящий, Давилина, Егорова оларның бригадалары чоруп, бедик коргуулгларни чедип ап турар. Эмнелге комплектизиниң кол корпузунуң эжиниң чанында Күш-ажылчы алдарының түгүн тургускан болгаш тиилекчилериниң аттарын бижиир самбыраны белеткеп каан. Ол тукту үсүгүнде адаанывыс үш бригаданың ажылчыннарынга алдаржыдып көдүргеН. Тиилекчи болган бригаданың бирээзи Светлана Егорованың удуртқан шеверлекчилери улуг бажыңның ийиги каъдында өрээлдериниң ханаларын будуп, дозулаан турлар. Олар маңаа шеверлел кылырын июль 15-тен эгелээн. Бо шевер кыстар маңаа келген баштайгы хүнүнден эгелээш шалыпчы ажылдап, хүнде кылыр күш-ажылчы үлүүн 145 хуудан кудулаштайн келген. Оларның малгаштаан, чутайлаан, дозулаан өрээлдериниң шынары эки, шевергин, чараш болуп турарын социалистиг чарыштың түңнелин үндүрүп тура, демдеглээн. Бо тиилекчи бригада соолгу хүннериниң чарыжынга база катан шылгарааш, шилчиир вымпел болгаш 250 рубль акша шаңналдын алган болду.

Бригадир Светлана Егорова мурнуку чылдарда аңаа шеверлекчилеп ажылдап, онаашкан ажылынга бедик мергежилди чедип ап, макталдыг турган. Тудут эргелели аңаа идегеН хожудаңгай бригаданы удуртуруп дааскан. Эргелелиг-даа, эш-өөрүүнүңдаа идегелин ол шынаыктырып шыдаан. Ооң башкарган шеверлекчилери бедик коргуулгларни удаа-дараа чедип ап эгелээн. Бригаданың мурнакчыларының саны-даа арбыдаан. Рая Монгуш, Фая Сопам, Света Сулейманова, Надя Шиляева болгаш өске-даа комсомолчулар өрээлдер иштин шеверлеп кылырын шалыпкын болгаш бедик шынарлыы-биле күүседип турарлар.

Ол ышкаш, бо тудугда «Востоксантехмонтажтың» ажылчыннарының шалыпкын болгаш күженишкиниг ажылдап турарын маңаа келген кижи өскерип каар. Монтаж кылып, суг дамчыдар хоолайларны тудуштур дуңзаалаан Гена Хүрец-оолдуң, Гена Астраханцевтиң эрескежээзин эштери үнелеп турар. Бо удаада олар адаккы каттарда тургускан хоодайларны улаштыр дуңзаалап турдулар.

Кайы-даа каттарның өрээлдерин шеверлээн ажылчыннарның кол сорулгазы бо эмнелге тудуун тудугжулар хүнүнге уткуштур ажыглалга киирери болур. Сорулганын күүсеттиниринге мында ажылчын бүрүзү бүүрелдиг. Тудугжуларның ажыл-ижинге Кызыл хоорайның албан организация, үлетпүр бүдүрүлге черлериниң коллективтери демнин-биле дузалажып турарлар.

ЧУРУКТАРДА: шилчиир вымпел-биле шаңнаткан Светлана Егорованың бригадазында шеверлекчилер. Адаанда чурукта эмнелгениң кол корпузунуң даштыкы хевири.

Сөзү болгаш фотолары О. ОХЕМЧИКТИҢ.

АРААТАНЗЫГ БОМБАЛААШКЫННЫ СОКСАДЫР!

Тайбың камгалалының совет комитединиң медеглели

АКШ вьетнам улуска удур тайбың объектилерни, тарылгаларны уэуткаарынга, школаларны болгаш эмнелгелерни үрегдеп хоозурадырынга ужар чүүлдү болгаш шеригдалай флодун улам калбаабиле ажыглавышаан, империалистиг агрессиялыг күштелдирип турар. Индий-Кыдатта байдалче делегейниң улустарының кичээнгейи база катап угланган. Геофизиктиг дайынның чепсектерин ажыглаары-биле кады ВДР-ниң сырыы чурттакчылыг районнарын күштүү-биле-соксаал чок бомбалап, далайдан боолап турар чорук, бедик чалдарны болгаш плотиналарны сагыштыы-биле уэуткап турар чорук хөй миллион тайбың кижилериниң амы-тынын айылга таварыштырып турар.

АКШ-тың Вьетнамда агрессиялыга удурлавышкынының шимчээшкини делегейниң бүгү диптериндe улам калбарып, америк империализмниң Индий-Кыдатта кемниг дайынын доп-дораан соксадыр дугаймда улустарның негелдезе улам чидии-биле дыңналып турар.

Тайбынның бүгү талалакчылары-биле кады совет кижилер Вьетнамның, Лаостуң болгаш Камбожданың улустарынга шиитпирлиг деткимчени көргүзер дугайында Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Парижке болган конференциязының кыйгырымын деткип турар. Бөгүн Индий-Кыдаттың улустарын деткиринде, америк кемниг үүлгедиишкиннерин сойгаларындан артык эң буянныг болгаш соңгаарлаттынмас сорулга чок дээр дугайында конференцияның киржикчилериниң медеглели бүгү совет хөй-ниити-биле деткээн.

Индий-Кыдаттың улусларынга удур америк дайынзырактарның чаа кемниг үүлгедиишкиннеринге киленгээн совет кижилер америк агрессияны улам калбартканынга киленгешкини-биле удурланыр, ВДР-ниң бедик чалдарын болгаш өске-даа суттат дериишкиннерин бомбалаар чорукту соксадырын АКШ-тан шиитпирлиг негеН тур. Индий-Кыдаттан агрессорнуң чепсектиг күштерин үндүрер ужуруг, ол чурттарның улустары боттарының салым-чолуг даштыкының кавдыг-даа холгаарлаашкынын чокка шиитпирлээр эргелиг.

Тайбының совет талалакчылары вьетнам айтырыгны шиитпирлээриниң оруктарының дугаймда ВДР-ниң чазааның болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның саналын шиитпирлии-биле деткиН тайбының, хосталганың болгаш хамаарышпас чоруктуң байдалдарынга боттарының чурттаар эргезин камгалап турар Индий-Кыдаттың улустары-биле боттарының ажылдыңма эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлеп турар.

Чаартыкчылар дузалаан

Пенза областың колхозтары болгаш совхозтары кукурузаны база өске-даа культураларны силостап, ажаап ап эгелээн. Бо чылын шыктыг чемнер белеткели тараа ажаап алышкыны-биле, күзүн чажар тараа шөлдерин белеткээра-биле кадсырлашкан. Тараажыларның ол хире хөй ажылды кылырынга чаартыкчыларның тывыңгыр чоруу дузалап турар.

Чижээ, Каменск районунуң механизаторлары нарын эвес арганы ажыглап тургаш, силос ажаап алыр комбайн-биле чүүгүн боду дүжүрер тергени чаңгыс черге кожуп алгаш ажылдап турар. Ол тергеге ногаан масса дола бээри билек-де боду-ла адырлып чыдып каар болгаш чаа тергени кожа каантар. Ынчаар чаңгыс кылдыр кошкан агрегаттарны ажыглаарга, гектар санындан-на ажаан алышкынының бот-үнезин чигедир, күпі-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 20—25 хуу улгаттырар аргалыг. Районда 30 ажыг ындыг агрегаттарны ажыглан турар.

Каменскиниң механизаторларының үлегерин өзүгаар областың бүгү ажыл-агыйларындыг машиналарны белеткеп турар.

ПЕНЗА.

(СЭТА-ның корр.).

ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ КИЖИЗИДИЛГЕНИН

Коммунистиг партияның чедип алган канчаар-даа аажок улуг чедишкиннериниң бирээзи — бистиң хой национал улуг чуртувуска национал айтырыын чедишкинниг шинтпирлээнин болгаш Ленинчи национал политиканы амыдыралга чайгылыш чок боттандырбышаан, партия ол сорулганы нарын байдалга боттандырып келген. Октябрь революциязынга чедир Россияның улустары патриархалдыг төрел-болук тургузуундан эгелээн капиталистиг формацияга чедир — төөгүлүг хөгжүлдениң янзы-бүрү чадаларынга тургап. Даштыкы интервенция болгаш хамаатты дайынны улус ажыл-агыйынга кончуг аар хоозуралды таварыштырган. Улустарның чаа, социалистиг амыдыралының тургузуушкуну өжээннешкек, капиталистиг хүрээлээшкиниң байдалынга чоруп турган.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле ССРЭ-ниң улустары бүгү-де бергелери чедишкиннинг ажып эрткеш, дайынчы тулчуушкунварга болгаш тайбың күш-ажылга көстүп көрбээн маадырлыг чоруун көргүскеннер. Совет Эвилелиниң 50 чыл ою болур бо чылын бүгү биче улустарының ажылчы чоннары эртип келген оруунче чоргаарал-биле көрүп турарлар. ССРЭ амгы үеде — коммунизмни чедишкиннинг тургузуп турар болгаш бедик хөгжүлделиг социализмниң делегейде бир дугаар чурту. Ооң-биле кады ол дээрге улустарның амыдыралын интернационализмниң принциптерин барымдаалап тургускан, баштайгы хой национал чурт болу берген, ооң тодаргай хереченгизи болза, ССРЭ улустарының быжыг эп-найыралы болур. Совет улус бистиң чуртувуста национал айтырыының шинтпирлеттингенин, интернационализмниң бадыткаттынганын национал харылзааларны хөгжүдериниң дүрүм ёзугаар оруу, ниитилел тургузуунуң чогуур принциби кылдыр көрүп турар. Бо дээрге национал айтырыының талазы-биле марксчы-ленинчи теорияның, партияның национал политиказының шынныының эң бүзүренчиг бадыткалының бирээзи-дир.

* * *

Социалистиг нацияларны хөгжүдериниң, интернационалчы кижизидилгениң эң чугула айтырыгларынга дүүштүр бистиң чуртувуска национал айтырыының шинтпирлеттингениниң чамдык талаларын бо үүлге чырыдын бижиирин оралдашкан. ССРЭ-ге национал айтырыының шинтпирлеттингениниң төөгүлүг ужур-дузазы бистиң пропагандисчи литератураныста долу хемчээлдин-биле илергейлеттинин турар деп чугаалап болбас. Улуг октябрьның тиилээни-биле национал дарлал узуткаттынган, улустарның социал-политиктиг дең эргези чедип алдынган, социализм тургузуушкунунуң чорудулгаазының үезинде национал кыдыг-кызыгаар черлериниң чүс-чүс чылдарда экономика болгаш культура талазы-биле чыдып калган чоруу ажып эрттинген, улустарның дең эргези херек кырынга хандыртынган деп бо-ла чугаалап турар.

Бо дээрге социализмниң улуг чедишкиннери дээрзи чугаажок. Ынчалзажок национал айтырыының бисте шинтпирлеттинген үгле ооң-биле тодарадып болбас. Кажан демократтыг централизмниң болгаш социалистиг федерализмниң, совет социалистиг демократияның принциптеринге үндезилээш, республикаларның эвилелдешкен болгаш национал күрүнелиг болур чоруун чаңгыс аай, чарылбас кылдыр бүгү талазы-биле хөгжүдери хандыртынган турда, Совет Эвилелинге бүгү нацияларның болгаш биче улустарның политиктиг дең эргези шак ындыг бедикче көдүртүнген. Бисте нацияларның анаала экономиктиг дең эргези чедип алдынган эвес, а бүгү-эвилел экономиказын болгаш ооң тургустунган кол кезектери — республикаларның улус ажыл-агыйын план ёзугаар хөгжүдүп келгениден бүгү-ле республикаларда бедик хөгжүлделиг социалистиг үлетпүр болгаш социалистиг көдээ ажыл-агый тургустунган, социализм тиилээн.

Национал өжээннешкек чоруктуң ооскүдүкчүлери — дарлакчы ацгылар, буржуаз болгаш биче-буржуазчы националисчи партиялар бисте узуткаттынган, бо талазы-биле алырга, национал айтырыы база шинтпирлеттинген. Ниитилел болгаш нация бүгүдези база биче улустар тустуста чаңгыс аай хевирлиг социал структуралыг. Бистиң улустарывыстың амыдыралынга болгаш харылзааларынга өжээннешкек база башкаланчак чорук ажып эрттинген. Социализмниң байдалдарынга янзы-бүрү национал-дарның төлөөлекчилери күш-ажылчы коллективтерге эп-найыралдыг ажылдап, ниити школаларга болгаш өске-даа дээди өөредилге черлеринге өөренип, хостуг үелерин кады эрттирип, ажыктыг чаңчылдарны база ёзулалдарны бот-боттарындан шиңгээгчип ап, аразында өг-бүлени кады тудуп турарлар.

Улустарның амыдыралының янзы-бүрү талаларын интернационалчыдар чорудулга дүрүм ёзугаар боттуг үүл апарган. Капитализм үезинде-ле эгелээн ол чорудулга болза, социализмниң байдалдарынга шынар талазы-биле чаа үндезинге экономиканы, социал харылзааларны, күрүне тургузуун, моральды, өөредилгени, эртемни, культураны, өг-бүле харылзааларын, кижилериниң бүгү амыдыралын хаара тудуп турар. Совет эрге-чагырганың чылдарында ССРЭ-ниң улустарының амыдыралының алызындан интернационалчы овур-хевири тургустунган. Ацаа үндезилеттингеш, бүгү кижилерге ниитилешкен чаа, интернационалчы чаңчылдар хөгжүп турар.

Совет социалистиг культура бедик национал-дыг хөгжүлдени чедип алган. Эрткен үениң культуразының эң эки чедишкиннеринге даянмышаан, ооң-биле кады ол бүгү кижи терелгетениниң культуразының хөгжүлдезинге чаа үе-чаданы ажыктан. Эртемни, техниканы, культураны хөгжүдеринге бүгү национал-дарның ажылчы чоннарын идепкейлиг киириштиринге бүгү-ле таарымчалыг аргаларны берген. Чурттуң угаанбодал амыдыралынга социалистиг нацияларның болгаш биче улустарның культуразының чечектелиишкини, чоокшулажыры болгаш бот-боттарын байытчыры дүрүм ёзугаар чорудуушкун апарган.

Реаксылыг феодал-бай, буржуаз-националисчи болгаш шовинисчи идеологияны ажып эртер, улустарны шажын-чүдүлгезиниң аайы-биле ылгай көөр чорук талазы-биле алыр болза, национал айтырыы бисте база шинтпирлеттинген.

ССРЭ-де улустарның амыдыралында болгулаан канчаар-даа аажок улуг чаартылгаларның түңнелинде мооң мурнунда көстүп көрбээн, чаа, социалистиг нациялар хевирлеттинин тургустунган, совет ниитилелдиң шимчедикчи чугула күштериниң бирээзи болур улустарның пайыралы бактаан быныккан, национал-дар аразында кижилериниң чаа төөгүлүг ниитилежилгеан — совет улус тыптып келген.

Ынчангаш, национал айтырыы бистиң чуртувуска социалистиг ниитилелди тургузуп турда, социалистиг чаартылгаларның кол кезии ооп шинтпирлеттинген. Национал айтырыын шинтпирлээриниң социалистиг ол оруун өске чурттарның улустарынга төөгү ажыткан болгаш бадыткаан. Национал дең эргени херек кырынга кажан-даа боттандырбайн келген ёзу барымдаалаан буржуаз демократиядан социалистиг демократияның ылгалын турар үүлү болза, улустарга дең эргелерни болгаш аргаларны ол магадылап, янзы-бүрү национал-дарның ажылчы чонарының үндезин эрге-ажыктарын барымдаалап көрүп турган национал айтырыларын шинтпирлээр кылдыр таарымчалыг байдалды тургузуп турар.

Социализмниң бо чаалап алышкыннарының төөгү талазы-биле шынныг алыс утказын эң долузу-биле тайылбырлап чугаалаары эртемге-даа, партия организацияларының практиктиг ажылынга-даа кончуг чугула. Бо чорук хой национал-дыг совет ниитилеттиң хөгжүлдезинин чүгле түңнелдерин, амгы үеде деңнелин көрүп алырынга эвес, а ооң бурунгаар перспективазын баш удур билип алырынга дузалаар. Бедик хөгжүлделиг социализмниң үезин дээрге— социалистиг нацияларның чечектелиишкининиң болгаш чоокшулажыышкынының үезин дээрге билдингир. Бистиң үевисте-даа социалистиг нацияларның болгаш национал харылзааларның, улустарның амыдыралынга интернационализмниң принциптерин улам ыцай бадыткаарының айтырыглары ынчангаш чугула ужур-дузалыг бооп турар.

* * *

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының ажыл-чорудулгазы болза, ниитизи-биле ССР Эвилелиниң экономиказын болгаш эвиледдешкен болгаш автономнуг республикаларның экономиказын удам ыцай шапкын хөгжүдерин көргүзүп турар. Мооң-биле холбаштыр чаа-чаа айтырыглар база тыптып кээп турар, оларны партия болгаш күрүне шинтпирлеп турар. Чурттуң кажан-бир шагда экономика талазы-биле чыдып калган районнарынга хой санныг ажылчын ацгызын тургузары, ылаңгыя национал-дың үндезин ажылчыннарын өөредири, инженер-техниктиг болгаш эртем-билиглиг интеллигенциянның улуг отрядтарын белеткээри, эртем-шинчилел төптериниң өөредилгезин организастаары дээн ышкаш, ындыг принципиалдыг чугула айтырыгларны шинтпирлээрни бүгү эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларга экономика хөгжүдезин негеп келген. Амгы үениң үлетпүрүнүн болгаш социалистиг көдээ ажыл-агыйының хөгжээни-биле холбаштыр республикаларның чурттакчы чонунуң эртем-билиин база культуразын бедидери улуг ужур-дузалыг сорулга апарган.

Улус ажыл-агыйының канчаар-даа аажок улуг хемчээлдин болза, бойдустуң байлактарын болгаш кижилериниң күүнүн чоп ажыглаарының, бүдүрүлгени специализастаарын база кооперастаарын сайзыраңгайжыдарының, дуржулга солчуушкунун эки организастаарының аргаларын дилеп тыварын негеп турар. Чижээлээрге, бистиң күрүневистиң күш-ажылчы бүгү курлавырларының 80 хуу хирези ССРЭ-ниң Европа ке-

---

Чыл планын хуусаа бетиндо

Соруктуг кижилер

Бай-Тайга районнуң «Мурпакчы» колхозунуң төвүнге орааан кижи ооң чаңгыс аай ажыңнарын, делгем кудумчуларын көргеш, ында шевер тудугжулар бар-дыр деп доораан-на эскерип каар. Шынаа, Барлык хемниң унунда ыг-биле даг аразында делемде тургускан суур чараш.

...Суурнуң ажыңнарын айгы хүн алдын-сарыг кылыр улам-на каастаптар. Эренгиниң сес шакта-ла тудуг-улар күш-ажылчы эөлчегже нүүтер. Балды хөрээ даажы, өглүг-баштак тудугжуларның нү-биле холужар, чанында ыгда янзы-бүрү куштарның нү оларга аян туткан ышаш сагындырар.

Шуйжулар амгы үеде суурнуң Нордуп база Гагарин атыг кудумчуларда мөөңнетиг чаа тудугларында, ыдап турар. Тудуг бригадири К. Серен-биле Нордуп ттыг кудумчунуң ажында аа үш ажыңы чаныга ужуажы берген бис. Оларның йзинде тудугжулар ажылаан турду. Бир ажыңны ертек Саныңмай биле Мачак ргит, өскезин Иргит Арагаы биле Саая Кагай-оол олар рышалаан турлар. Серенот ок бир эжи-биле чудуктар онган. Ажыл хайныышкыныг. Бригадир бир тудугжуиле чугаалажып доозуптарга, ниити тудугнуң байдалын онуургадывыс:

— Бо чылын он пин аал урттаар ажыңнарны тудар, ажыңның таваан солуур. алчыннарга 4 кажааны тар, 6-ны септээр бис, кылыр журлуг кол-кол тудугларыс ындыг.

— А олардан бөгүнге чедир үнү кылын четтигиптицер?— еп, чугааны улам ханыладып йтырдывыс.

— Сес квартирада улус уут чурттай берген. Оон шпиниде малчыннарга алды ажыңны туттувус. Суурда таваан солуур ажыңнарывыс база доозулган. Ам малчыннарның ажыңнарының септелгезинче кирген бис.

Бригадирниң чугаазындан алырга, колхозта тудуг талазы-биле ажыл дыка эки. Чаңгыс сес-биле чугаалааргa, августуң бирги чартыында тудуг планы күүсеттинер. Кандыг-даа ажылды чедишкиннинг шинтпирлээрде, апаа база херек болгай. А тудугжуларга материал чокта план күүседири берге. Ынчангаш колхоз баштаар чери тудуг материалдарын белеткээринче чыл эгезинден бээр-ле улуг кичээнгейни салган. Бо чылын 2500 кубометр тудуг ыяжы белеткээр план күүсеттинген, амгы үеге чедир ооң 2200 кубометрин колхоз төвүнде чедирген. 35 тонна чугай белен, 46 муң кезек туйбуну өрттедип турар.

Бригада чүгле тудуг-биле кызыгаарлаттынмас, харындаа хой-ниити организацияларынга одаар ыышты база белеткээр чаңчылдыг. Клубта, уруглар садында, эмнелгеде одаар ыышты бүрүн өөртүп эккелген.

Тудугда шупту он бир звено бар. Ында чүгле хөрээженнерден безин 80 ажыг кижи ажылдап турар.

Улуг үүленн бүдүрүп турар мурнакчылар кымнарыл дээрзин бригадирден сонуургаарывыска, Комбужан Хертекович звено удуртукчузу Доңгак Анаратты айытты. Доңгак Сарыг-Доңгаковна 1951 чылдан бээр тудугжулап келген. Суурда болгаш малчыннарда ооң кылышкан тудуглары хой. Эрткен чылдан бээр ол звено удуртукчузу апарган.

Материал-биле хандырылга эки болганындан тудуг планы чедишкиннинг күүсеттинип турарын ол чугаалады. Ынчаарга база бир кол үүл болза, хөрөзжен тудугжуларның бедик мергежили, оларның тура-соруу күштүг болганын айтыры чугула.

Колхозта шеверлериниң бирээзи коммунист Ч. Кара-Доңгак. Ол ам 22 чыл дургузунда тудугжулаан. Хаарылга биле балдызын туткаш, туруптарга, ооң-биле быражыр кижи Шуйда ховар.

— Шуптувус-ла аравыста социалистиг чарыштыг улус бис. Ынчангаш темп бедик. Сагылга-чурум болгаш материал-биле хандырылга эки. Бистиң звеновус Серенот Көктүң звенозу-биле чаржып турар. Амдыызында ачыр-дачыр тутчуп тур бис— деп, Чагыр Чашович чугаалады. Ол колдуунда-ла чазаныр черде ажылдап турар. Кыжын хамык-ла соңга, хаалганы белеткеп алгаш, чайын тудугжулар-биле кады ажылдаар. Бо чылын чазаныр цехтиң ажылдакчылары школа септелгезинге 30 рама, 30 стол чазаар чагыг алгаш, ону август бирээге чедир күүседипкен.

Тудуг бригадазы плана дашкаар бо чылын 20 орунну чайгы уруглар садын ажыглалда кирген. Оон аңгыда ийн каът Культура ажыңының бирги каъдының ханазын тудуп доозар. Шак бо эки түңнелдерге чолаачы Шойдап Калдар-оол, ыяш дилдирикчилери Доңгак Оолак, Хертек Маадыр-оол, колхозтуң баштайгы тудугжуларының бирээзи Хертек Санчы-оол оларның кирген салыышкыны улуг.

Амгы үеде тудуг планы күүсеттинин турары-биле холбаштыр тудугжулардан 24 кижи сиген кезилдезинде киржип турар.

С. ХЕРТЕК.

Бо кижиниң профессиязы—ховар профессияларның бирээзи. Владимир Васильевич Аршанов Кызылдың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының септелге мастерскааларында дискектелчек өзектерниң хоюглакчызы болуп, ол бүдүрүлгениң тургустунган хүнүнден бээр ында ажылдап турар. Ам техника септелгезиниң изиг-түлүк үезинде кадржаан ажылчын кыска хуусаада хой трактор шимчедикчилерин септээринге дузалажыр дээш бодунуң бүгү дуржулгазын салып турар. Чүгле бирги чартык чылда безин септелге мастерскааларының коллективи план ёзугаар 205 трактор шимчедикчизин септээр тургаш 256-ны септээн.

ЧУРУКТА: В. В. АРШАНОВ.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ГРАФИКТИ МУРНАЙ БЕРГЕН

«Тере-Хөл» колхозтуң сигенчилери бо хүннерде хой-ниитинин малынга быжыг чем-суурну тургузуп алыр дээш күжениишкинниг ажылдап, сигенниг черлер— Шынаа, Даг-Чарык, Алдыы-Шынаа, Эми-Аксы болгаш Сарыг-Хөлде ажылды түлүктеткен. Олар бо чылын 2400 тонна мал чемин белеткеп алыр планныг.

Сигенчи бригадалар аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда колхозтуң эң эки хойжуларының бирээзи Максим Хуушаанга удуртканн сигенчилер чоруп турар. Ында чээрби ажыг кижи хаара туттунган. Бригада бо чылын 860 тонна сиген белеткээр хүлээлгезин 1000 тонна кылдыр ажыр күүседир дээш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнче болгаш сиген кылырының шынарынче улуг кичээнгейни салган. Бо хүннерде бригада багай эвес ажылдап, 60 тонна сигенни белеткээш, графикти мурнай берген. Сараат салыкчылары Сүрүн Кежик биле Соңгаа Болат олар хүн бүрүнүң даалгазын 160—180 хуу күүседип, бригаданың мурнакчылары болган.

АЖЫЛ-ИШЧИ

(ЧУРУМАЛ)

Домур Көк-оолович Хертек чонунга хүндүткелдиг кижилериниң бирээзи. Ол, ону амырдыш сагынмас эрес-кежээ чүткүлү, чонунга шынчы бараан болган шалыпчы күш-ажылы-биле чедип алган.

Хоочун тудугжу-биле сеткил хандыр хөөрешкеш, «Кежээниң мурнунда хүндү» деп улустуң үлегер чугаазын кижи дораан-на сактып келир. Ам бежен беш харлап чоруур бо кижи бодунуң чырык күзелин, шынчы соруун чүгле тудуг ажылы-биле ыяк доңнаштырган.

— Мээң эрткен үеде-даа, бөгүнгү база даартагы-даа салым-чолум тудугжунуң чаагай үүлези-биле быжыг доңнашкан 'чүве. Меңээ тудугжу кижиниң мергежили чүден үнелиг деп Домур Көк-оолович чугаалап олурар.

Уран-шевер тудугжунуң бо чугаазы шынныг. Ам таптыгла үжен чылдың дургузунда тудугжу болуп ажылдап келген. Бо үениң иштинде ол кандыг тудугга ажылдавады дээрил. Үжен чыл! Бо дээрге ажыл-ишчи кижиниң улуг мергежилди мөөңнеп, чыып ап, тудуг ажылының талазы-биле улам-на уран-шевер бооп келген чылдары-дыр.

Мергежилдиг тудугжунуң ачазы ховар дээ шевер кижилериниң бирээзи чүве-дир. Көк-оол ашак узанып-дарганнап, бызаңнап-даа билир кижилериниң бирээзи чораан. Чымчак пөш ыяштан ооң каастап, чараштап тургаш кылган тыва аптараларын, үлгүүрлерин улус магадап-ла ханмас! Ооң чазап кылган ээери, баглаан мөңгүн, белдирлериг чүген-чулары база-ла чараш. Ол өгленип-баштаныр дээн аныяк өскениң чагыын кедергей чараш кылдыр кылып бээр турган. Ооң адын улус барык-ла адавас. «Дарган», «Бызаңчы» деп, хүндүткел-биле адап турган.

«Кижи болуру чажыдан» деп үлегер чугаа бар. Домур Көк-оолович бичиизиндеи-не тура чөшүл, дузааргаачал, эрес-кежээ аажы-чаңныг болуп өзүп келген. Ынчангаш аңаа ада иезин, дөргүл-төрели өөрүүр чораанвар.

«Куш төлү өзер — уязындан ужуп үнер». Домур Көк-оолович Хертек 1942 чылдың чайынында төрээн Бай-Тайгазындан чорупкаш, Кызылдың тудугларынга кээп ажылдап кирген. Аныяк кижиниң амыдыралынга чаа, солун эргилде эгелээн. Чаа чер, чаа эш-өөр, улуг тудуглар. Бо-ла бүгү сонуургак, өөренирчел аныяк кижиге амыдыралчы улуг орукту ажыткан.

Ол баштай-ла Кызылдың үш дугаар школазының тудуунга ажылдап кирген. Ынчан ону Иван Федорович Данилов бодунуң бригадазынга хүлээп алган. Бригадир биче сеткилдиг чаа ажылдап келген аныяк кижилерже улуг кичээнгейни салыр, төлептиг кижилериниң бирээзи болган.

Эң баштай Домур аът тергелеп алгаш, чудук, маңзы соортүп, аът-биле малгаш хоюдур бастырып турган. Ынчан тудуг тудары эң берге ажылдарының бирээзи турган болгаш, бүгү-ле ажылды холбиле кылыр турган. Тудугнуң ийи-үш каъдынче материалдарны чүүктеп дажыыр. Халалыг-даа, берге-даа.

Оон бээр ам үжен чылдар эрткен.

Найысылал Кызыл танытынмазы-биле өскерилген. Үлетпүр бүдүрүлгениң, культура албан черлериниң тудуглары, хөй каът чурталга ажыңнары көвүдээн. Чаа-чаа кварталдар, кудумчулар тургустунуп келген.

Дүштеки чапсар үезинде хоочун тудугжу Домур Көк-оолович-биле ужуражы бердивис. Үр-даа болбаанда бистиң аравыска ажыл-ишчи чугаа-даа хөрлээлеп үндү:

— Силер кымның удурткан бригадазында ажылдап турар силер, Домур Көк-оолович?

— Бистиң бригадавысты Федор Степанович Фокин удуртуп турар чүве.

— Ажыл планын бригадаңар канчаар күүседип турар ирги?

Уран-шевер тудугжу боданган хевирлиг апарды. Ооң угаанныг хүргүл карактары шинтпирлиг көзүлдү. Ол аргажирей берген кепка бөргүн хаваанче өрү тырткаш, далаш чок мынча диди:

— Ай саныныңа бүдүрүлге планын күүседип турар бис. Ажылывыс харыысалгалыг болгаш улуг-даа. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдениниң административтиг бажыңының тудуунче эгелеп кирген мындыг бис. Ам ооң таваан салып турарывыс бо.

Домур Көк-оолович Хертек тудуг талазы-биле улуг мергежилдиг, уран аргалыг кижи болгаш, ол аныяк өскенни ажыл-ишке өөредир, оларга арга-дуржулгазын айтып бээр талазы-биле улуг ажылды кылып турар. Ооң ажыл-ишке шууладып, тудуг мергежилиге өөредип каан өөреникчилери ам республиканың янзы-бүрү ажыл-агыйларында база-ла мергежилдиг ажылдап турарлар. Ак-Довурак хоорайының тудугларында Октуй Ооржак, Солунам Ооржак олар багай эвес ажылдап турарларның санында. Ол ышкаш Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунда Көк-оол Түлүш, Сергежик Түлүш олар база мурпакчы тудугжулар. Оларга хоочун тудугжу сеткилиниң ханызындан чоргаарланып чоруур.

Чоокта чаа Домур Көк-оолович Хертек тудуг ажылынга үжен чылдарның дургузунда үзүктел чок ажылдап келгенин демдеглээн. Дуржулгалыг тудугжу кады ажылдап турар эш-өөрүнүң чылыг-чымчак йөрээл состерин сеткилиниң ханызындан таалап дыңнаан.

Үр чылдарда ажылдап келген шевер тудугжу ажылдан турар организациязындан «Ракета» деп хол шагы, үүс он беш рубльдиң приёмниги база хүндүлүг бижиктер-биле шаңнаткан.

— Совет күрүнемниң, Коммунистиг партияның совет улустуң чырык-чаагай амыдыралы дээш чорудуп турар ада сагыш-салыышкынының ачызында мен безин уран-шевер тудугжу деп бедик аттыг болуп, аас-кежиктиг чурттап чор мен. Бо бүгүте харыы кылдыр моон соңгаар-даа улам кызымак ажылдаар мен —деп Домур Көк-оолович чугаалап орар.

Ажыл-ишчи бөдүүн кижи Домур Көк-оолович Хертектиң бо чугаазы чөптүг. Ол моон соңгаар-даа улуг күш-ажылчы чедишкиннерлиг болур. Ооң быжыг тура-соруу, чаагай хей-аъды ындыг.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

КОЛЛЕКТИВТИИ-БИЛЕ

Кызыл-садыгның клуву. Он сценазының улуг ханында аскан лозунда мынчаар ижип каан: «СЭКП-ниң XXIV езидизинин шинтпирлерин — ыдырала!» Бо кыйгырыгы амыдыралга чедишкиннинг үүседир дээш ол улуг коллективте 1150 кижи эки ажылдап, дыштаныр, хоорайының мурнакчы коллективтериле бир дөмей, планныг наалгазын күүседип турар. Ажылдың бүдүрүкчүлүүн бектикен, салыш алыкчыларны птиг, өөлдек чоруу-биле мадаткан, совет садыгнын ультуразын эки сагып турар штерниң чуруктарын мында үндүлел самбыразындан көүп болур. Оларга Евдокия едоровна Петрова (№ 38 мазиннин садыгжызы), Любовь ановна Фридрикова (№ 5 агазинин директору) болгаш № 38 магазиннин түлүргүкчүзү Павел Константинович Лабутин олар хамааржыр. Адыг үнген эштерден аңгыда Кызыл-садыгда профэвилелдиң активчилери Нина Дежнева, Тамара Мышкина, Валентина Лопатина оларның чуруктарын база аскан.

Каттышкан профэвилел комитединиң даргазы Альбина Михайловна Радионова коллективте дыштанылга дугайында мынчаар чугаалады:

—Ажылдакчыларның культурлуг дыштанылгазынче улуг кичээнгейни салып турар бис. Ол дугайын профэвилел кежигүннериниң хуралында чаңгыс удаа эвес чугаалажып келген. Дыштанылганы, хостуг шактыг чөп ажыглаар дугайында эки арга-сүмелиг санал-оналдарны ажылчыннар болгаш садыгжылар берген. Чижээ, коллективтии-биле кино, шии, концерт көөру, лекция, беседа дыңнаары, хоорайган дашкаар үнүүшкүн кылыры, «Заря» теплоход-биле каас, чараш чурумалдыг Каа-Хемниң эриин дургаар экскурсиялаары, В. И. Ленинниң шөлүлге үезинде чурттап турганы Шушенское суурже баары болгаш өске-даа.

Пролетариаттың улуг баштынчызы В. И. Ленинниң чурттап турганы Шушенское суурже чоокта чаа экскурсиялап чордувус. Ында хөй каът чараш, улуг бажыңнар туттунган. Ында-бетинде янзы-бүрү ыяштар тараан аллеялар-даа хөй чөрду.

В. И. Ленинниң чурттап, ажылдап турганы музей-бажыңына кирип кээрге, кижиниң сеткил-сагыжына хөй-ле чүүлдер кирер. Шөлүлге үезинде ооң эдилеп турганы бүгү-ле эт-херекселлерин ында делгээн. Кижи көөрге, ында чаңгыс-даа артык чүве чок. Шушенское чораан кижилериниң демдеглел бижиир тускай дептерин стол кырында салып каан. Ында баштыкы чурттардан болгаш бистин улуг Төрээн чуртувуснуң аңгы-аңгы булуңнарындан келген аалчыларның Шушенскоеге келгеш, көрген, билген үүлдерин аңгы-аңгы дылдарда бижээн кыска демдеглелдерин бис номчуп сонуургадывыс —деп, ол чугаазын төндүрдү.

Бо коллективте 430 хире хып дээн аныяк, чалыы оолдар, кыстар бар . Оларның хөй кезии номга хандыкшылдыг. Ынчангаш чамдык хостуг үе-шагында даштыкы болгаш совет чогаалчыларның чаа үнген номнарын ханы сонуургал-биле номчуп турар. Солун ном кижини хей-аът киирер, угаан-бодалды улам байыдар-дыр дээрзин оларның чамдыызы чугаалады.

Чоокта чаа коллектив клубка мурнакчылар-биле солун ужуражылганы организастаан. Ону канчаар эрттирер дугайында улуг эвес планны тургузуп алгаш, ол ёзугаар эки эрттирген. Ужуражылгага П. Б. Быкова (№ 9 магазиннин садыгжызы), Н. И. Гребенникова (универмагтың секция эргелекчизи) келген. Мурнакчы ажылдакчылар боттарының кылып турар ажылжинин дугайында тодаргайы-биле чугаалааннар. Ук кежээ солун болгаш бедик деңнелге эрткенин болгаш моон сөңгаар-даа ындыг кежээлерни доктаамал организастап чорударын коллективте профэвилел комитединиң даргазы А. М. Радионова чугаалады.

Оон аңгыда хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле ужуражылганы база организастаан. Олар дайынныларга удур канчаар демисежип турганын чыылган аныяктарга тодаргай чугаалап берген.

Культурлуг дыштанырынга спорт улуг дузалыг. Ынчангаш 5 шыдыраа, 2 биллиард, 2 хол бөмбүү, 70 ажыг хаак, походтарга хереглээр 8 майгын, 10 ажыг дүрер-оруннарны садып алган. Бо бүгү хер-хереклерни чогумчалыг ажыглааарынга профэвилел комитединиң талазындан хыналданы күштелдирген. Коллективтиң ниити хуралынга культурлуг дыштанылганы канчаар организастаарының дугайында планны чугаалашкаш, ону бадыладып алган.

Кызыл-садыгның коллективи культурлуг дыштанылгазын ынчалдыр ажыктыг кылдыр организастап турар.

К. ТАБУРАК.

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГЛАРЫ

аэөнде, ооц-биле кады оттулар-энергетиктиг курлавырларының хой кезии— чурттуц хөөн талакы районнарында туруп турары билдингир болгай. Курлавырларны бүгү совет улустуц болгаш республика бүрүзүнүц эрге-ажыынга чөп ажыглаары — чугула сорулга.

Национал кыдыг черлер улустарының экономика болгаш культура талазы-биле шаанда чыдын калган турган чоруу бисте узуткаттынган болзажок, республикаларда улус ажыл-агыйының, культура тургузуушкунунуц хөгжүлдезиниц деңнелинде ылгалдар ам-даа бар. Республиканыц экономика болгаш культура хөгжүлдезинге бир аай дец-дески болур чөрукту чедип алыр дөөш, улус ажыл-агый планнарынга ол бүгүүү барымдаалап көрүп турар болгаш моон соцгаар-даа барымдаалап көөр апаар. Бо бүгү болза, ажыл-агый тургузуушкунунуц сорулгаларының күүселдези Совет Эвилелиниц-даа, эвилелдешнен болгаш автономнуг республикаларыц-даа иштинге экономика, социал, эртем, культура талазы-биле хой-хой айтырыгларны шиитпирлээрин негеп турар дээрзин көргүзүп турар. Бистиц чуртувуста шиитплел харылзаалардың хөгжүлдези, ылаңгыя республикаларының чурттакчы чоннарының улам-на хой националдыг бооп бар чыдары-биле онзаланып турар. Республика бүрүзү-ле хой националдыг коллектив болуп турар, ында национал онзагай байдалдар интернационалчы, социалистиг, ниити чаңчылдар, онзагай демдектер-биле хан-дамырындан тудуш холбажып турар. А ол болза, ажылчын аңгының, тараачыннарының, интеллигенцияның чоокшулажышкыны, ниитилелдиц мораль-политиктиг чаңгыс эвин быжыглаары ажылчы чоннарыц хой националдыг составынга чаңгыс эвин республика бүрүзүнүц иштинде быжыглаарының, амыдыралдың бүгү-ле талаларынга интернационализмниц принциптери чайгылыш чок чорударының чугулазы-биле сыгый холбашкан дээрзин көргүзүп турар. Чүгле ындыг орук-биле чорааш национал кызыгаарлаачак чоруктуц кандыг-даа илерээшкиннерин ажыш эртип болур.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуц, социал болгаш политиктиг хөгжүлдениц бүгү-ле планнарында айыткан политиктиг угланыышкынны чорутпушаан, партия болза, бүгү-эвилел эрге-ажыын-даа, ол-бо республикаларнып онзагай хереглелдерин-даа барымдаалап көрүп турар.

Национал айтырыының теориязын ханызыбиле өөренип албайн, социалистиг нацияларныц амгы үе-чадада хөгжүлдезин барымдаалап көрбейн, интернационалчы кижизидилгениц сорулгаларын чедишкиниг шиитпирлеп шыдаар бе? Чок. Партия организациялары чер-черге, бүгү-ле республикаларга национал айтырыының марксисчи-ленинчи теориязының алыс утказын, партияның национал политиказының принциптерин ханызы-биле пропагандалаар, социалистиг нацияларга деп чүл, оларның хөгжүлдезиниц амгы үеде деңнели болгаш чоорту чоокшулажырының перспективалары кандыгыл дээрзин тайылбырлаар хүлээлгелиг.

Интернационалчы кижизидилге ажылын калбартын чорудуп турган, интернационализмниц принциптерин амыдырала боттандырары —дүрүм ёзугаар чорудулга дээрзин партия организациялары утпас ужурлуг.

Национализмге, шовинизмге, расизмге үндезилеп тургускан национал харылзаалардың янзыбүрү хевирлерин улустарның төөгүден бөөр көрүп келгени билдингир. Ол бүгү дец эргелиг эвес, национал өскөөнешкек чорукка чедирип турган болгаш чедирап-даа турар. Национализмниц кандыг-даа илерээшкиннери чонну башкаландырар. «Бодунуц» нациязын хөөредип мактавышаан, кандыг-даа шинчиниц националистери өске улустарны хамаан чок көөр, а харын-даа «өске» нацияга көөр хөөн чок чорукту пропагандалаарлар. Чүгле интернационализмге үндезилээш, бүгү совет улустуц ниити болгаш национал эрге-ажыктарын чогумчалыг кылдыр холбаштырарын хүндырыы болур. Ол сорулганы боттандырарынга эргежок чугула бүгү байдалдарны социалистиг тургузуг тургузуп берген.

* * *

Бистиц үевисте интернационалчы кижизидилгениц ужур-дузаазы улам-на улгадып турар. Коммунизмниц материал-техниктиг баазазының тудуушкуну нациялар аразынга материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарын улам ажыктыг солчурунче, улустарны улам сырый каттыштырарынче эккел чыдар. Коммунистиг тургузуушкуннуц үезинде нацияларның социал чаңгыс аай чоруу улам күштелир, культураның, моральдың, амыдыралдың интернационалчы ниити үүлдери хөгжүүр. Бо бүгү, бир талазында, ажылчы чоннарны социалистиг интернационализмниц ёзуунга чедишкиниг кижизиденге дузалаар, а өске талазында, амыдыралдың янзы-бүрү талаларын интернационалчыдар чорудулганың алыс утказын шын тайылбырлаарын негээр.

Национализмниц болгаш шовинизмниц социал-аңгы үндезини бисте узуткаттынган, ынчалзажок ам шуут тыптып келбес деп чугаалааны ол эвес. Улустарның эртем-билин болгаш культуразы бедөөн тудум, оларның национал талазы-биле бот-медерели улам өзүп турар. Интернационалчы кижизидилгени шын чорударга, национал талазы-биле медерелдиц бедишкини улустарның дүрүм ёзугаар хөгжүлдезин, оларның найыралын быжыглаарының эргежок чугулаазын кижилериц ханы билип алырынга дузалаар. А интернационалчы кижизидилгени четпес чорудар болза, национал кызыгаарлаачак, бодун тогдувар, улуургаар чоруктар чамдык кижилерге тыптып кээп болур.

Национал айтырыг болза, социализм биле капитализмниц аразында, марксизм-ленинизмниц буржуаз болгаш буржуасчы идеологияга удур демиселиниц чидиг участоктарының бирөзи болур дээрзин «ССРЭ-ниц тургустуганының 50 чылынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында демдеглээн. Социализмниц туруштарын кошкадырын оралдашпышаан, империалистер ажылчы чоннарның янзы-бүрү отрядтарын национал үндезинге аңгы-аңгы кылдыр башкаландырарын оралдажып турарлар. Буржуаз пропаганда националисчи үеелдерни социалистиг чурттарның улустарының угаан-бодалынга нептередирин, социалистиг тургузугну бузулдурарынга национализмни ажыглаарын оралдажып турар. Ынчангаш пролетаржы интернационализмниц идеяларын, улустарның найыралын болгаш аны-дуңмалышкы чоруун пропагандалаары, антикоммунизмниц идеологтарын, национализмни болгаш шовинизмни шиитпирлин-биле сойгалаш илередири эргежок чугула.

Социалистиг нацияларның чечектелишкининче база оларның чоорту чоокшулажырыынче ленинчи угаанныыкшынны чайгылыш чок боттандырбышаан, партия Совет Социлистиг Республикаларының Эвилелин моон соцгаар-даа быжыглаар деп XXIV съездиге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге Л. И. Брежнев чугаалаан. Партия социалистиг интернационализмниц ёзуунга, национализмниц болгаш шовинизмниц, национал кызыгаарлаачак болгаш хоорудчак чоруктарның кандыг-даа хевир-биле илерээшкиннеринге эштешпес ёзуга, бүгү нацияларны болгаш улустарны ханы хүндүлээриниц ёзуунга бүгү ажылчы чоннарны моон соцгаардаа кижиндер.

Национал айтырынга партияның политиказының алыс утказы ындыг. Сорулга болза, ажылчы чоннарың интернационалчы кижизидилгезиниц талазы-биле ажыглы бүгү талазыбиле экижидери болур. Ынчангаш ол ажылды интернационализмниц принциптерин улам ыдай бадыткаарынче, партияның болгаш совет улустуц чедип алганы эки чүүлдериге даянып алгаш, эргиниц артыышкынын ажып эртеринче угландыр чорудар ужурлуг. Партия организациялары интернационалчы кижизидилге талазы-биле ажылдың улуг арга-дуржулгазын мөөңнеп алганнар. ССРЭ-ниц улустарының найыралын быжыглаарының, интернационалчы кижизидилгениц айтырыгларынче чер-черде улуг кичээнгейни салып турар. Бо талазы-биле ажыл Украинада, Белоруссияда, Узбекистанда, Казахстанда, Киргизияда, Латвияда, Молдавияда, Таджикистанда, Азербайджанда, Армениядa, Башкириядa, Татарияда болгаш өске-даа республикаларда идепкейлиг чөрүп турар.

Бүгү националдарның ажылчы чоннарының ССРЭ-ниц юбилейин күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелер-биле уткуур дөөн көдүрлүүшкүнү улустарның бузулбас найыралының, интернационализмниц тодаргай илергейлээшкини ол болуп турар. Юбилейни толептиг уткуур, беш чылдың иинги чылының улус ажыл-агый планының чедишкиниг күүселдези дөөш ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш интеллигенцияның бүгү улусчу социалистиг чарыжы бүгү чуртта калбарган.

* * *

Партия организациялары массаларның бедик күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн деткиир, мурнакчы дуржулганы калбаа-биле пропагандаалаар, совет кижилер хой националдыг коллективтерде боттарының күш-ажылы-биле улустарның найыралын каңнап турар дээрзин бүзүрелдин-биле көргүзер хүлээлгелиглер. Коммунистиг тургузуушкунунуц сорулгаларын шиитпирлээри дөөш ниити демиселге, күш-ажылчы коллективке патриотчу-интернационалистерниц кижизиг мөзүг-шынары хевирлеттинин, кижизиттинин турар.

Интеллигенцияның болгаш өзүп орар салгалдың ортузунга интернационалчы кижизидилге талазы-биле ажылды экижидер сорулга туруп турар. Эртемниг болгаш чогаадыкчы интеллигенцияның чамдык төлээленчилери боттарының чогаалдарынга чамдыкта аңгы талазы-биле чедир көрбейн, националисчи характерлиг частырыгларны база кылыган турар. Ынчангаш партия организациялары, идеология ажылдакчылары бистиц аныяктарыысты интернационалчы мировоззреннее хевирлеп кижиндин, интеллигенцияның янзы-бүрү отрядтарының ортузунга интернационалчы кижизидилге талазы-биле ажылдың доктаамал чорудары чугуда.

Интернационалчы кижизидилге амгы үеде партия, совет, ажыл-агый, культура болгаш хой-ниити организацияларының, төөте болгаш чер-черде бистиц бүгү кадрларыыстың чугула сорулгаларының бирөзи болуп турар.

М. МОРОЗОВ.

Татьяна Александровна Баркова клиникага лаборантылап он сес чыл ажылдап, а сөөлгү чылларда Тоора-Хем эмнелгезинде ажылдап турар. Янзы-бүрү анализтерни ол кылып билир. Т. А. Баркова бодунуц кол ажылындан аңгыда, хой-ниитиниц ажылынга база идепкейлиг киржип, үргүлү мактадып келген. Эмнелгеде профсвилел комитединиц кежигүнү болуп, культура-массалыг ажылды ол харылап турар.

ЧУРУКТА: Т. А. БАРКОВА.

Н. БРЕДИХИННИҢ фотозу.

делегей бо хүннерде

БИЛЧИИШКИННИҢ БАЙДАЛЫНГА

Социалистиг чурттарның парлалгазы болгаш радиозу социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының Крымга болган найыралчы ужуражыышкынын тайылбырлаарын үргүлчүлевишаан.

БУДАПЕШТ. «Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының найыралчы ужуражыышкынны социализм чурттарының чаңгыс эвиниц, оларның политиктиг шугумунуц чаңгыс аайының чаа бүзүрелдиг бадыткалы болур, социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазы чаа ниитилелдиц тургузуушкунунга-даа база бүгү делегейде тайыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга-даа улустарның күженишкиннерин таарыштыр каттыштырып турарының херечизи болур» деп, «Непсабадшаг» солун бижээн.

Социалистиг чурттар тайың догунаашкынының ленинчи политиказын боттандырарынга чугула чедишкиннерин чедип алган дээрзин солун демдеглээн. «Непсабадшаг» солуннуц медеглээни: «Крым ужуражыышкыны бистиц чурттарыыстың улустарының эрге-ажыктарынга, бүгү делегейде тайыңның эрге-ажыктарынга социалистиг чурттарның хөделишкиннериниц чаңгыс эвин улам ыдай быжыглаарының херээнге салыышкынын кинрери чугаажок.

БРАТИСЛАВА. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының найыралчы ужуражыышкынынга хамаарыштыр парлаан үүлүнге «Правда» солуннуц демдеглээни болза, Крымга ужуражыышкын социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының үзел-бодалдарының чаңгыс аайын көргүскен. Крымга чугаалажыышкынар бүгү чугаалажын көргеп айтырыгларның талазы-биле бүрүн билчишкининиц байдалынга эткен. Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының ужуражыышкыннары социализм күштериниц хөделишкиннериниц чаңгыс эвиниц чардынмас кезээ болу берген дээрзин «Правда» түңнелинде демдеглээн.

Бистиц үевисте интернационалчы кижизидилгениц ужур-дузаазы улам-на улгадып турар. Коммунизмниц материал-техниктиг баазазының тудуушкуну нациялар аразынга материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарын улам ажыктыг солчурунче, улустарны улам сырый каттыштырарынче эккел чыдар. Коммунистиг тургузуушкуннуц үезинде нацияларның социал чаңгыс аай чоруу улам күштелир, культураның, моральдың, амыдыралдың интернационалчы ниити үүлдери хөгжүүр. Бо бүгү, бир талазында, ажылчы чоннарны социалистиг интернационализмниц ёзуунга чедишкиниг кижизиденге дузалаар, а өске талазында, амыдыралдың янзы-бүрү талаларын интернационалчыдар чорудулганың алыс утказын шын тайылбырлаарын негээр.

Национализмниц болгаш шовинизмниц социал-аңгы үндезини бисте узуткаттынган, ынчалзажок ам шуут тыптып келбес деп чугаалааны ол эвес. Улустарның эртем-билин болгаш культуразы бедөөн тудум, оларның национал талазы-биле бот-медерели улам өзүп турар. Интернационалчы кижизидилгени шын чорударга, национал талазы-биле медерелдиц бедишкини улустарның дүрүм ёзугаар хөгжүлдезин, оларның найыралын быжыглаарының эргежок чугулаазын кижилериц ханы билип алырынга дузалаар. А интернационалчы кижизидилгени четпес чорудар болза, национал кызыгаарлаачак, бодун тогдувар, улуургаар чоруктар чамдык кижилерге тыптып кээп болур.

Национал айтырыг болза, социализм биле капитализмниц аразында, марксизм-ленинизмниц буржуаз болгаш буржуасчы идеологияга удур демиселиниц чидиг участоктарының бирөзи

ХАРЫЛЗААЛАР БЫЖЫГЫП ТУРАР

ТОКИО. СЭТА-ның корреспондентизи Николай Тебинниц дамчытканы болза:

Японияның Япон далайының эринде префектуралары-биле Совет Эвилелиниц экономиктиг дорт харылзаалары калбарып база быжыгып турар. Совет туктуг садыг судноларын Цуруга, Майдзуру хоорайларның чурттакчылары өөрүшкү-биле уткуп ап турар. А садыг суднолары ол порттарга үргүлчү чеде бөөр.

Фукуи биле Киото префектураларның үлетпүрүнүц бүдүрүп турар кылыгларының хой цуруузун каш-ла чылдың мурнунда Совет Эвилелинче чорударда садыгның улуг фирмаларының Кобэ болгаш Иокогама порттарын дамчыштыр боттандырар турган, а ол фирмалар түс черниц үлетпүрүнүц болгаш префектураларның чонунуц эргеажыктарын барымдаалавас турган.

Бо чылдың чайдан эгелээш Цуруга биле Майдзуру порттарга ай бүрүзүнде бети-ле дөөрге бир совет судно чедип турар. Оны кижи найгаар чүве эвес-тир. Бо порттарны дамчыштыр япон-совет садыгның хемчээли дыка өскен.

Эрткен чылдарда Майдзурудан Совет Эвилелинче ортумаа-биле 300 миллион иен акша түңнүг бараанларны чоруткан болза, бо чылын 600 миллион иен акша түңнүг бараанларны чүдүрүп чоруткан. Чоокку үеде дашкаар үндүрер чүүлдер чылда 5—6 миллиард иен акша чедир ковүдөөн турарын бодан турар.

Сөөлгү ийи чылда Гифу префектурадан Совет Эвилелинче чорудар фарфор сава сес катап ковүдөөн. Префектураның Москвага чораан садыг делегациязы чурт үлетпүрүнүц продукциязының делгелгезин Москвага ажыдар дугайында дугуржулганы чедип алган. Миэ биле Тояма префектуралар ооц үлегер-чижээн база алыр бодап турар.

Цуругу порттуц турары Фукуи префектураның губернатору Накагава Совет Эвилели-биле далай эринниц садыын хөгжүдери чурттуц поставвы үлетпүрүн хөгжүдеринге дузалап турар деп чугаалаан. ССРЭ-биле садыг харылзааларының калбарарынга идегелин ол илергейлээн.

Дайын мурнунда Цуруга Совет Эвилелиниц пароходтарының доктаамал барып турары порт турган. Ол үеде хоорайның кудумчуларынга орус дылга бижээн чарлалдарны көрүп болур турган. Дайын сөөлүндеги үеде байдал өскерилген. Чүгле совет ыяш сөөртүкчүлерь аңаа хаая баар турган. Мынчангаш, Т. Накагаваның чугаалааны-биле алырга, Цуруга ёзуулуг даштыкы садыг порту болуп хөгжүүрү соксаан. Ооц ужурунда порттуц болгаш префектураның чону боттарының портунга совет судноларының үргүлчү барын турарын өөрүшкү-биле уткуп турар.

Префектураларның администрациязы Совет Эвилели-биле префектураларның чурт үлетпүрүнүц экономиктиг дорт харылзааларын хөгжүдеринге дузалаар хемчеглерни чорударынга киржип турар. Префектураларның хой-хой губернаторлары Совет Эвилелинче экономика делегацияларын боттары баштап турар.

Япон далай Японияның болгаш Совет Эвилелиниц аразында кайызынга-даа ажыктыг садыгның хайыышкынныг оруу болуп бар чыдар.

Патриоттарның согуушкуну

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сайгоннуц эргечагыргазы Куангчи можунуц төвүн катап эжелеп алыр сорулга-биле америк агрессорларның агаардан деткимчезинге даянып алгаш, сөөлгү алды неделя дургузунда шаап халдаашкынны үргүлчүлеп турар. Чалча шериглериниц халдаашкыннарын патриоттуг күштер чедишкиниг ойтур шаап турарлар. Ол черде үгер-бөө даажы, бомбалар частыышкыны, пулёметбиле аткылажыышкыннар чаңгыс-даа минутада соксавайн турар. Августуц бешалды хүннеринде хоорайның шивөөзин эзлеп алыр дөөш оралдажыышкынны дайыннар каш удаа кылган. Ынчалза-даа Хосталганың улусчу чепсектиг күштериниц үгер-бооларының күштүг адыышкынларына шыдашпайн, дайзын халдаашкынын соксадыр ужурга таварышкан. Ол ышкаш чалча шериглер шаап халдаашкын кылыр дөөш боттарының-на мурнунда салып каан хой миналарынга чазылгаш, ойталаар ужурга таварышкан.

Америк командылал чери ынаар «В-52», дөөр он-он бомбардировщиктерин чоруткан. Олар хоорай кыдыынче 1000 ажыг бомбаларны октаан.

Куангчиниц мурнуу талазында Тхыатхиен можуда Хосталганың чепсектиг күштери база идепкейлиг хөделип турар. Ол можунуц төвү болур Хюэ хоорай чоогунда кадыг-дошкун тулчуушкуннар база бооп турар.

Сайгондан 80 километр черде американнарның харылзаа төвүн патриоттар ракета, минометтар-биле дыка күштүг боолаан.

Данангта болгаш Вьенхоада шериг-агаар баазаларын патриоттар база күштүү биле боолааннар. Аңаа 50 хире америк солдаттар болгаш дыка хой чалча шериглер өлүрткенин америк агентилелдер дыңнаткан.

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының Улусчу чепсектиг күштери калбаа-биле шаап халдаар тактиканы болгаш партизан дайынының тактиказын ажыглавышаан, Сайгоннуц чалча эргечагыргазының шериглерин ужуг когаралдарга таварыштырып турар.

Парлалганың Хосталга агентилелиниц түңнүнүн ёзугаар алырга, августуц баштайгы үш-ле хүнүнүц дургузунда патриоттар Куангчи болгаш Тхыатхиен можуларга дайзынның 450 солдаттарын чыскайдан үндүргеп. 7 самолётту дүжүр аткан, 15 аар бооларны үрегдөөн. Олар дайынчы чепсек складын чаза девискен болгаш дыка хой боо-чепсекти хунаап алганнар.

Мурнуу талада Биньлонг болгаш Митхо можуларында хөделип турар патриоттар ол-ла үе дургузунда дайзынның 200 ажыг солдаттарын узуткаан азы балыглаан, техниканы улуг чидиргге таварыштырган.

УЛАН-БАТОР. Моол коммунистер, чурттуң бүгү ажылчы чоннары социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының Крымга найыралчы ужуражыышкынын бедиг-биле үнелээн деп, «Унэн» солун бижээн. Бо ужуражыышкын бүрүн билчишкиниц болгаш үзел-бодалдарның чаңгыс аайының байдалынга эткен.

Бо ужуражыышкынны тайылбырлавышаан, Улан-Батор радиозунуц медеглээни: социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннуц янзы-бүрү адырларынга бүгү талалыг кады ажылдажылга делегейниц социалистиг системазын быжыглаарының кол үүлү болуп турар.

Социалистиг дем каттыштырылгазы делегейде бооп турар болуушкуннарны боттуу-биле үнелеп, ол болуушкуннарга ленинчи үнелээшкинни берип турар деп, радио тайылбырлакчызы демдеглээн.

(СЭТА).

МЮНХЕН — ОЛИМПИАДА ХООРАЙЫ. XX чайгы Олимпиада оюннары август 26-да Мюнхенге ажыттынар. Ында ам бүгү чүве белен. Чурукта: Олимпиада оюннарының мурнуу чарыында Мюнхен хоорайның хевири. Ортузунда—290 метр бедик телевизия суургазы болгаш Олимпиаданың 80 муң кижи олурар олуттуг стадиону.

СЭТА-ДПА-ның фотозу.

Коммунистерниц демисели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сес штаттарның эрге-чагыргалары президент соцгулдазының үезинде бадылаашкын дацызынга Компартияның кандидаттарын киир бижириндеи ойталааны-биле АКШ-тың конституциязын үреп турар деп Компартиядан соцгулда кампаниязын чорудар талазыбиле ажылдың удуртукчузу Хосе Ристоруччи «Дейли уорлд» солуннуц айтырыгларынга харылаан, медеглээн. Эрге-чагыргаларның ындыг дүрүм чок үүлгедишкиннеринге удур Компартия шыңгыы демиселди эгелээн деп ол чугаалаан. Компартияның бо демиселинге хой-ниити организациялары, ооц иштинде «Хамааты хосталгалар камгалалының эвилели» идепкейлиг дузаны чедирип турар.

Огайо штатка Компартияның кандидаттары Гэс Холлду болгаш Джарвис Тайнерин бадылаашкын дацызынга киирериниц чүгле 5000 кижиниц хол үжүү херек турган, а Компартияның негелде бижинде 9600 хол үжүү турар. Ынчалза-даа негелде бижикке ат салган кижилерге эрге-чагыргалар кыжаныш, коргудар хемчеглерни ап турар апарган. Гэс Холлду болгаш Дж. Тайнерни Компартиядан кандидаттар кылдыр эвес, а «хамаарышпас кижилер» кылдыр бадылаашкын дацызында киирген.

Пенсильвания штаттың чиңгине прокурору Компартияның 43 муң ат салган бижини хүлээп албаан. Массачусетс штатка Компартияның негелде бижини база-ла хүлээп албаан. Компартия Алабама, Иллинойс, Аризона, Мэн болгаш Соцгу Каролина штаттарда эрге-чагыргаларның кажар-оптуг үүлгедишкиннеринге удур демиселди база калбартып турар.

Артур Бремерни шииткен

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Артур Бремер дөөр кижи Алабама штаттың губернатору Джордж Уоллесче халдаашкын кылганының талазы-биле буруулуг деп саналтырган болгаш ниитизи-биле 63 чылда кара-бажыңга хорудаттырып шиитпирген. Май айда Лорел хоорайга (Мэриленд штат) митинг бооп турда Уоллесче Бремер элээн каш боолааш, ону аар балыглаан дугайын моон мурнунда дыңнаткан болгай.

Ынчан Уоллес АКШ-тың президентиниц албан-хүлээлгезинге демократтыг партиядан бодунуц кандидатуразын дешпидерин чедип алыр дөөш оралдажып турган. Балыгланган соонда ол соцгулда мурнунуц демиселиндеи ойталаар ужурга таварыштыган.

Хамааты камгалалы

Мону билир ужурлуг

Хамааты камгалалы — бүгү чоннуц херээ. Ракета-ядролуг, химиктиг болгаш биологтуг чепсектен камгаланырының арга-мергежилин өөренип, камгалал чепсек-хереклерин шиңгээдип алыры хамааты кижиниц хүлээлгези болур.

Бистиц үевисте шеригниц кол согуушкуннуг күжү ракета-ядролуг чепсек апарган, ынчалзажок ооц дөштиг факторларындан кижи бодун камгалар ап болур. Маңаа кол чүве — камгаланырының арга-мергежилин, камгалал талазы-биле чепсек-хереклерди херек кырынга ажыглап билирде. Ындыг билиглер аңаа-ла тыптып келбес деп чүве кымга-даа билдингир. Ону чедип алырынче баш бурунгаар сагыш салыр херек. Бир эвес империалистер ракета-ядролуг дайыны өскүдерин диттиптер болза, ынчан байдал оранчок нарын берге бооп, чурттакчы чондан ооп-даа артык организакчы чорук, корум-чурум болгаш мораль-психологтуг туруш негеттинер. Массалыг узуткаашкынның чепсээн дайынга ажыглай берген таварылгада чурттакчы чон, дайынчылар-биле бир дөмей, ол чепсектиц айыылынга таваржыр. Ада-чурттуц Улуг дайынының үезинде «дайынның кызыгаары» деп сос бодунуц ужур-утказын чидирбейн турган болза, а ракета-ядролуг дайын үезинде ол байдал шуут чок болур. Америк атомнуг бомбаның частыышкыны Японияның Хиросима болгаш Нагасаки хоорайларының чурттакчы чонун муң-муңу-биле өлүм-чидимге таварыштырганы билдингир болгай.

Чоннуц талазындан ындыг улуг когарал чүгле үрегдекчи чепсектиц күжүнден хамаржыр эвес, а кижилериц оон камгаланыр дугайында билиг чок турганы-биле база тайылбырлаттынар.

Ынчангаш - бүгү совет улус — ажылчын, албан-хаакчы-даа бол, колхозчу, пенсионер, азы өг-бүле эзэлдаа бол бодунга боду сагыш салып, хамааты камгаладының өөредилгезинге идепкейлиг киржирин совет күрүне негеп турар.

Чурттуц бүгү масштавынга өөредилгени организастааны партия болгаш совет чазактың чорудуп турары чугула хемчеглериниц бирөзи болур. Аңаа активчи киржири—кижи бүрүзүнүц хамааты хүлээлгези. Ынчангаш чурттакчы чонга категория аайы-биле өөредилге программазын ёзугаар ядролуг, химиктиг болгаш биологтуг чепсектен камгаланырының бүгү-ле аргаларын, хамааты камгалалының медээлерин ёзугаар чүвү кылырын, кандыг корум-чурумну канчаар сагыырын өөредип турар. Маңаа чүгле теоретиктиг билиглер-биле кызыгаарланмайн, хуудаа болгаш ниити камгаланыр хереклерни херек кырынга ажыглап билир херек. Ооц-биле чергелештир бодунга болгаш эжиниц эмчиниц баштайгы дузазын чедирерин, массалыг узуткаашкынның чепсээн ажыглаан девискээрге сагыыр чүүлдерни билир болгаш бодунга мораль туруштуг байдалды кижизидери ужурлуг. Массалыг узуткаашкынның чепсээнден камгаланыр дугайында чонга дузалаар литературалар, хүн бүрүниц солуннарында материалдар үнүп турар.

Бистиц республикада «Кижи бүрүзү билир ужурлуг» деп ном хой муң тиражтарлыг үнген болгаш ол талазыбиле киноларга кино театрларда үнүп турар.

1971—1972 өөредилге чылында хоорайның чурттакчы чонунга хамааты камгалалының талазы-биле тускай программалыг өөредилге элээн экижээн. Ылаңгыя кичээлдериниц организастыг шынары экижээн болгаш өөредилгени чорударының аргалары янзыбүрү апаргылаан. Лекция, беседалардан аңгыда практиктиг аргаларны ажыглап, радио болгаш телевидениеге камгалал талазы-биле дамчыдылгалар үнүп турар. Үлетпүр бүдүрүлге, албан организация болгаш өөредилге черлери хамааты камгалалының сорулгазынче, ооц үндезини чүдел деп чүвени билип, олче улуг кичээнгейни салбышаан, ооц шиитпирлерин боттандырарынга боттары киржип турарлар.

Массалыг узуткаашкынның чепсээндеи камгаланырынга үлетпүр бүдүрүлге черин болгаш чонну белеткээринге эки талазын көргүзүп турар коллективтер хой. Чижээдээрге, автосептелге заводунда, электростанцияда, эзт комбинадында, «Көк-Тей» совхозта бо ажыл эки организастаттынган.

Ниити өөредилгелиг бүгү школаларга кыска хуусааның иштинде хамааты камгалалының тускай программалыг өөредилгезин эртпирген. Өөреникчилерге хамааты камгалалының кичээлдерин эртпиреринниц талазы-биле № 3, 7, 11 школалар эки көргүзүүлүг болган. Студентилер ортузунга бо ажылды Кызылдың башкы институду, садыг училищезин болгаш № 3 профтехучилище эки организастаанар.

Хамааты камгалалын улам эки организастаарынга партия организациялары, ажылагый удуртукчулары боттуг дузаны ам-даа доктаамал чедирери чугаажок.

А. МОНГУШ,
Кызыл хоорайның хамааты камгалалының штавының даргазы.

ЧАГЫТАЙГА

Чайгы хүнүн эртенги хереллери Чагытайның кырынга ойнай бергенде, горнун өткүт үнү чаңгыланып үнү. Садыг болгаш кооперация ажылдакчыларының профсвилел обкомунун «Орленок» деп пионер лагеринге бир хүнүн эгелээн ол.

Хевне ышкаш ногаан шыкта корпустардан пионержи формалыг болгаш кызыл галстуктарлыг уруглар лагерьнин төп шилүнге маңнажын келгеш, чыскаалышты.

— Пионерлиг улуг вожатыйы! Лагерьнин пионер дружиназы бүрүү-биле чыскаалыпкан, «Ажыл бүрүзү эки, туралааның шилип ал» деп темалыг сборну эрттиреринге белен тур — деп, дружина төвүлелинин даргазы Вова Скопин илеткеди.

Тук көдүреринин болгаш дружинаның тугун киирериниң байырлыг ёзулалдарының соонда түүл-бүрү ажыл-иштин кижилери-биле солун ужуражылга эгелээн. Ол хүн дуржулга станциязының төп сүтбараан фермазының ишек кадарчызы Дюччи Оюн, чолаачы Анатолий Коваленко, эмчи Галина Анисимовна, повар Людмила Леонова. Кызылдың уран түүл училищезинин сургуулу Алла Чумакова олар лагерьге аалдап келген.

Аалчылар боттарының ынак ажыл-ижинин дугайын уруглларга сонуургаткан. Лагерьле пионерлиг улуг вожатыйы Зоя Михайловна Сташевская 25 чыл дургузунда школага башкылап келгенин болгаш бодунуң хүндүлүг ажылынга хандыкшылын база чугаалады.

— Уруглар, кедизинде барып кандыг ажыл-ишти шилип алырын бодап чоруурларны дыңнаары биске улуг улуска солун тур. Чугаалап көрүнерем — деп, лагерьнин начальниги Иван Митрофанович Афанаскин диледи.

Бирги отрядтың чыскаалып алган турган талазындан бичии оолдун үнү дыңналган:

— Аалчыларның чугаазын сонуургал-биле дыңнадым. Мен Кызылдың 14-кү школазында өөреним турар мен. Сөөлгү чылдарда космос делгемнерин шингээдип алыр талазы-биле хөй номнарны номчудум. А кедизинде барып, ужудукчу-космонавт болур күзелдиг мен — деп, оол чугаалады.

— А мен күчүлүг машинаны башкарып алгаш, чонга чугула херектиг түүлдерни сөөртүп чоруур күзелдиг мен.

— Делегейде мөңге профессиялар база бар. Оларның биразы башкының ажылы ол. Улгады бергеш, башкы болур күзелдиг мен. Ол күзелим боттаныр.

— Кижилериниң оран-бажыңын көрүштүг кылдыр шимээр эт-херекселдер кылыр уран-шевер чазаныкчы болур мен...

— Туйбудан болгаш даштан кылган бажыңнарны тудар мастер болур күзелдиг мен...— дээш, сеткилдин ханызындан солун түүлдерин бичии чаштар чугаалаан.

Чүүл-бүрү ажыл-иштиң кижилери-биле ужуражылгага тураскааткан сбор доозулган. Ол хүнүн планын ёзугаар Анатолий Саратовкинге удуртканн отрядтың уруглары Таңды сыныының эдектерин дургаар аян-чорук кылыры-биле аттанышкан.

Өске отрядтарның уруглары Чагытай холге эштип, спортчу маргылдаалар эрттирери-биле артып калган.

Республикада ажылдап турар пионер лагерьлериниң ортузунда калбарган социалистиг чарыштың бирги черин бирги болгаш ийиги сезоннарда чаалап алган «Орленок» лагеринин директору И. М. Афанаскинден уруглларның чайгы дыштанылгазын капчаар организастаанын чугаалап бээрин диледиивис:

— Бо чылгы сезоннарда бистиң лагерьниң уруглары эки дыштанып, солун болгаш ажыктыг хөй түүлдерни билип алган—деп, ол чугаалааш уламчылады—Моол Арат Республикадан келген аалчылар болгаш чамдык демократтыг чуттарның журналистери-биле ужуражылгалар уруглларга уттундурбас. Ужуражылгалар үезинде бисте ажылдап турар ыры болгаш танцы бөлүмнериниң уруглары конферт көргүскен пионерлериниң талантызын аалчылар бедии-биле үнелээн.

Оон соонда «Кеекинди хлебтиң үнезин» деп темалыг сборну эрттирген бис. Аңаа киржири-биле дуржулга станциязының директорунуң эртем талазы-биле оралакчызы Владимир Назын-оол, Тыва АССР-ниң алдарлыг агроному Мария Любегина олар келген. Тараа дээрге бистиң чуртувустуң үнелиг байлаа, ону кижилериниң маадырлыг күш-ажылы бүдүрүп турар. Пионер кижи бүрүзү грамм хлеб бүрүзүн камнаар ужурлуг дээрзин сбор үезинде уруглар билип алган.

Уруглларның шериг-патриотчу кижизидилгезиниче бистер улуг кичээнгейни салып турар бис, Бо чайын «Кым-даа уттундурбаан, чүү-даа уттундурбас» деп темага ийи сборларны эрттирген. Оларны Адачурттун Улуг дайынының маадырларына тураскааткан бис. Уруглар маадыр пионерлериниң, совет шериг начальниктериниң дугайында хөй чаа түүлдерни билип алган.

«Эвилелдешкен республикаларның пионерлери чугаалап тур» деп сборну ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга тураскааттывыс. Аңаа ССРЭ-ниң эвилелдешкен республикаларының экономиказының болгаш культуразының дугайында солун чугаа болган.

Аырга-няштың, Нептунуң, тоолдарның байырлалдары, хөглүглериниң болгаш тывынгырларның кежээлери дээш солун түүлдер хөй болган.

Лагерьде уруглларың күш-дамыр , дадыгышкынынче улуг кичээнгейни салган. Ол лагерь кожазында турар үш лагеринин күш-культуржулары-биле спортчу маргылдаага үргүлчү тиилекчи болуп, мергежилдин көргүскен.

Кызыл туктуг «Орленок» лагеринге уруглларның чайгы дыштанылгазын ажыктыг болгаш солун организастаар херекке үлүг-хуузун киргген ажылдакчыларның дугайын чугаалап бээрин садыг болгаш кооперация ажылдакчыларының профсвилел обкомунун даргазы Долчун Ондардан диледим. Оон чугаалааны болза:

— Пионериниң улуг вожатыйы З. М. Сташевская лагерьлерге 12 чыл ажыг ажылдан, байлак дуржулганы мөөнгеп алган. Ол вожатыйлар-биле улуг ажылды кылган. Бирги, ийиги сезоннарда лагерь начальниги тургай В. К. Содунам, Кызылдың башкы институдунун студентизи Лариса Бады-Сагаан, Кызылдың № 2 школазының өөренікчизи Лила Ховалыг болгаш өскелерде уруглларның дыштанылгазын шын организастаар дээш улуг ажылды кылган.

«Орленокка» бо чылын дыштанып алган 460 ажыг салгакчылар чаа өөредилге чылынче чаа күш-биле кирер. Чагытайның эриниге дыштанылга пионерлериниг эки өөренирге чаагай салдарын чедирер.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: пионериниң улуг вожатыйы З. М. Сташевская моол өңүктериниң белекке берген альбомун уруглар-биле кады көрүп, ону тайылбырлап орары.

Горнинуң өткүт үнү Чагытайда чаңгыланып тур.

ХӨЙНҮ БИЛИП АЛДЫВЫС

Бо чайын белүк культурэ ажылдакчылары 20 хонук дургузунда билиг бедидер курска өөрендивис. Шупту 18 кижи бис. Эш-өөрүнүң дилээн ёзугаар, оон бээр элээн үе эткен-даа болза, солун арнынга каш сөс бижиксээн ийик мен.

ЧАА ТҮҮЛДЕР ТҮЛ?

Бо айтырыг клуб эргелекчилерин черле дувуредип чоруур. Башкыларывыстың номчаан сооңда лекцияларында чаа солун түүлдер бар-дыр. Агиткультбригада дугайында Тамара Морозованың «Агитбригаданы организастаары» деп лекциязы биске солун болду.

«Тематиктиг кежээлерни, аас журналдарын, амгы үеним чаа байырлалдарын кайчаар эрттиреринн» Светлана Скорых бодунун лекцияларында чаа солун түүлдер бар-дыр. Агиткультбригада дугайында Тамара Морозованың «Агитбригаданы организастаары» деп лекциязы биске солун болду.

«Тематиктиг кежээлерни, аас журналдарын, амгы үенин чаа байырлалдарын кайчаар эрттиреринн» Светлана Скорых бодунун лекцияларынга бүзүрелдиг тайылбырлаан. Ону ам түгле амыдыралга боттандырарын бодап, планнап турар бис. Клубтуң сан-хөзөу түүден тургустунарыл? Кинодан кирген акша-хөрөнгинин каш хуузун клубче шилчидерил? Бо айтырыларны Анна Дажы-Норбу биске таныштырган. Чамдык клуб эргелекчилери кинодан кирген акша-хөрөнгинин ам-на ыяап-ла шын шилчиттирип алыр мен деп чугаалаар-даа чорду. Чаа ажылдаан клуб эргелекчилериниг база бир чугула айтырыгларын бирээзи шынап-ла ол-ла болгай.

ТЕХНИКТИГ ХЕРЕКСЕЛДЕР

Аңаа эпидиаскоп, диапроектор, магнитофон, кинопроектор хамааржыр. Бо херекселдерни ажыглаарын улуг инспектор Александр Салчактын удуртулгазы-биле шору өөренип алдывыс. Магнитофон дамчыштыр чырык үннүг солунну үндүрдүвүс. Бо талазы-биле Даваа Биче-Уругнун «Улуг-Хемнин оттары», Раиса Мөңгенин «Бистиң суурнун мурнакчы кижилери» деп ажылдары өңаа солун болганын демдеглевес арга чок. «Станочник Сутропянның ийи дыштанып хүнү эрттирип турары» деп темага Пар-оолдун чураан ажылы чамдык аныяк кижилериниң хостуг шакты шын ажыглап билбезинин дугайын шүгүмчүлеп, ындыларны шүгүмчүчүлелдин одунга таварыштырган.

КИНО БАЗА АЖЫКТЫГ-ДЫР

«Шимченгир оюннар» деп лекцияны номчаан соонда биске кино көргүстү. Баштай «Сударушка» деп танцыны көрдүвүс. Оон соонда Бүгү-эвилелдиң массовиктериниң солун маргылдаазын сонуургадывыс. Кинону көрүп орарга өөренген түүлдеривис каракка көстүп, кижини ала-чайгаар-ла кандыг-бир хуулгаазынче кыйгыра берген ышкаш боор чорду.

ПРАКТИКА-БИЛЕ ХОЛБАВЫШААН

«ССРЭ—50 харлаар» деп темага тускай сценарийни өөрендивис. Өөредилгени сөөлгү хүннеринде зачётка ук сценарийни концерт кылдыр бараалгаттывыс. Раиса Мөнге болгаш Анатолий оларның сценарийни башкарганы, белүк кыстар — «Тракторист», оолдар — «Каттыраннап чаннап келем» деп ырларны күүсеткени солун болган. Оон соонда хостуг темага концерт болган. Бодум чогаткан «Баян-Колум» деп шулукту, «Кацмыл» деп басняны номчудум. Сөөлгү хүнде теоретиктиг лекцияларга зачёт дужаадывыс. Биске ол ёзулуг шылгалда болган. Билиг бедидер курска өөренген дугайында шынзылганы биске тывыскан. Раиса Мөнге, Даваа Биче-Уруг болгаш өскелер-даа моон сонгаргы күзелдерни чугаалап, бот-боттары дуржулга солчуп, мурнакчы клубтарның ажылын таныжарын күзедилер. Билиг бедидер курстан хөй-ле ажыктыг солун түүлдерни билип алдывыс.

М. БИЛЕН-ООЛ.
Улуг-Хем район.

ШКОЛАВЫС БЕЛЕН

Школаның чаа өөредилге чылынга белеткели март айдан эгелээн. Бир дугаарында школа, интернаттың девискээринде керимнерни чаартып солаан. Бо хүннерде интернат, школа, столовая болгаш мастерскаяның септелгези доозулган. Башкылар бажыңнары болгаш спортзалдың септелгезин август 10-да доозарын планнаан бис. Бо чылын капитал септелге кылып, моон мурнунда ажыглал чок турган автогараж, өөреникчилер, башкыларга буфет база мастерскаяга улаштыр бир өрээлди бүрүү-биле кылып доосхан бис. Ынчалза-даа чыл санында өөреникчилер саны өзүп, ортумаа-биле доозуп турарларның санындан белеткел класынга өөренип кирип турарларның саны 20—25 өөреникчите көвүдеп турар болганда, класс-комнаталар бисте чыдык-на чедишпестеп турар. Бо байдал бисти дувуредип турар болгаш чоокку чылларда школа тудуун калбартыр азы чаа школа тударының айтырыы — хүнүн чугула айтырыы болуп турар.

Школада бот-тывынгыр уран-чүүл болгаш техниктиг чогаадылга 3 чыл улай районга бирги черни ап, Ак-Довурак, Шушенское, Кызылче экскурсияларны организастаар аргалыг болган болгаш ниитизи-биле 90 ажыг өөреникчилер ук черлерже аян-чорук вылгаш, келгеннер. Башкылар бала-ла чайгы дыштанылга үезинде боттарының мергежилин бедидип, билиг бедидер институттуң базазынга эге болгаш үстүү классларның башкылары түр курстарны арткилээннер. Амгы үеде школа даштыкы дыл бөлүкчилаашкынындан аңгыда, тускай эртемниг кадрлар-биле четчир санныг хандыртынган.

Чайгы үеде өөреникчилерниң бүдүүлге бригадазынга 40 шаа өөреникчилер хаарга туттунган болгаш олар 1 тонна ажыг дүктү кыргып, 15 мүн туйбуну кылып бүдүргеннер.

Бистиң Хөндагайты оргуумак школавыс чаа өөредилге чылын мындыг байдалдыг үткүп турар.

Ч. ЧҮЛДҮМ,
школа директору.

ХОВУДА ОТТАР

Изиинге кижи шылажып албас кылдыр саналып келгеи бо черде нефть, казар суургалар, нефтинин кайгамчык улуг резервуарлары бедип турар, нефть дамчыдар хоолайлар оорган хөй-хөй километр шөйлүп чоруткан. Ирак Республиканын Соңгу Румейлада баштайгы национал нефть тывыш чери ынчалдыр көстүр. Ол болза национал экономиканың чоргаралы, совет-ирак кады ажылдажылганын түнели-дир.

Оон тудуушкуну онзагай болуушкундан эгелээн: 1969 чылдың июльде маңаа совет-ирак найыралдын тураскаалын байырлалдыг ёзу-биле ажыткан. Күүшенин национал нефть тывыш үлетпүрүн хөгжүдерде Ирак Республикага Совет Эвилели экономиктиг болгаш техниктиг деткимче көргүзер дугайында дугуржулга ол байырлыг ажыдышкынның биче мурнуу чарыында Москвага ат салган турган. Нефтини шинчилеп тывар, төлевилел ажылдарын чорудар, дериг-херекселдерни болгаш тулуг материалларын бөөр, болгаш тускай эртемниглерин чорудун бөөр талазы-биле белеп чоруун ССРЭ илергейлээн.

Ирак чазак шиитпирлептерге, Иракты дуржулгазы-даа, мергежилдиг кадрлары-даа, дериг-херекселдери-даа чок болган. А барыын талакы күрүнелер Иракты ол хөрөөнге дуза чедиреринден өйтаан. Шак ынчан келирде ындыг дузаны Иракка Совет Эвилели көргүзүп, Соңгу Румейланы шингээдип алырда шинчилел болгаш өрүмнээшкин ажылдарын чорудар эргежок чугула дериг-херекселдерни болгаш машиналарны, тулуг материалларын аңаа берген. ССРЭ-ге өөредилге эрттирери-биле национал экономиканың чаа адырының кол-кол тускай эртемниглерин чалап келдирген. А база бир белүк специалистер нефть тывыш чериниң тудуунга совет нефтичидер-биле кады ажылдап турган, нефть казын тывар тускай мергежилди дораан-на шингээдип алган.

Ажылдаары берге турган. Чайын үргүлүү 50 градус изиг турган. Хүн хереллинге изээн демир ажмактыг түүлдер брезент хол хаптарын өттүр безин кижиниң холун чий берге турган. Ынчалза-даа ол бергелерни бистин тускай эртемниглеривис чүткүлдүг ажып эткен.

Совет тускай эртемниглериниң күш-ажылга ынакшылдыг чоруу, дузалаарынга, ирак эштериниң билип алганы бүгүле түүлдерни оларга өөредиринге белеп чоруу бистин тускай эртемниглеривисти бүгү-ниитиниң ынакшыл болгаш хүндүткел-биле көөр чоруун хайныктырган.

Боттарының совет өңүктериниң, хоолай салыр машинаның машинизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. П. Цветковтун, резервуарлар эптээр ажылдарын удуртукчузу Р. Ш. Садыковтун болгаш өске-даа хөй-хөй кижилериниң дугайында Иракта аң чылыг сөстерни чугаалап турар.

Соңгу Румейлада баштайгы национал нефть тывыжының черин бо чылдың апрельде ажыглалда киирген бүгү Ирак байырлаан. СЭКП ТК-ның Политбюрозунун кежигүү, ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин баштаан совет-партия чазак төлөөлери ол байырлалга чеде бээрге, иракта өнза чылыг болгаш өөрүшкүлүг үткаан. Ирак найысылалдың чүс-чүс мүн чурттакчылары совет төлөөлер чеде бээр хүн Багдадтың кудумчуларынга болгаш шөлдеринге национал хептерин кедип алган, чечектерлиг болгаш совет аалчыларының алдары дээш, совет-араб найыралдың алдары дээш араб болгаш орус дылдарда ёйыр чедириишкиннинг сөстерлиг лозунгнарын база транспарантыларын тудуп алган үнүн келгеннер.

Баштайгы өөлчөө чыл бүрү 5 миллион тонна нефтинин, а ийиги өөлчөө—18 миллион тонна нефтинин бөөр ол нефть тывыш чериниң тудуушкуну ол чериниң парлалгазының санал-оналы-биле алырга, Иракка төөгүлүг улуг ужур-дузалыр болуушкун апарган.

Соңгу Румейлада нефть тывыш чери — шудургу ажылиштиң база Иракты болгаш Совет Эвилелинин аразында идепкейлиг кады ажылдажылганын түнели-дир деп, Ирак Республиканы Революстуг командылал Төвүлелинин даргазының оралакчызы Саддам Хусейн чугаалаан. Экономиктиг чугула сорулганы шиитпирлээр арганы ол берген. Ол дээрге Ирактың болгаш Совет Эвилелинин аразында быжыг найыралдың болгаш шынчы кады ажыллажылганын кайгамчык демдээ-дир. Ол кады ажылдажылганын түннелинде Ирак болза нефть казын тыварының талазы-биле даштыкы монополиялардан хамаарылгалыг болур чоруктун доозун үзе шавар арналыг болган деп. Саддам Хусейн онзалап демдеглээн.

Совет күрүнө бодунуң чартык чүс чыл юбилейин байырлалдыг уткуурунга белеткеннин турар бо хүннерде ирак парлалганын онзалап демдеглээн турарын ёзугаар алырга, бодунун интернационалчы политиказының принциптеринге шынчы Совет Эвилелинин ачызында Ирак нефть тывыжының национал үлетпүрлүг болу берген. «ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылы моон ужурунда чүгле совет улустун эвес, харын оске-даа чурттарның улустарының амыдыралынга кайгамчыктыг болуушкун болур» деп, Иракты «Аль-Фикр-аль-Джадид» солуну бижээн.

А. МАТЮШИН (СЭТА-ның корр.).

Спорт · Спорт

Б. СПАССКИЙ — Р. ФИШЕР

он бирги салыг

Делегей чемпиону ат дээш маргылдааның он бирги салыынга Борис Спасский тиилелгени чедип ап, «дүжүп бердим» деп чугаалаарынче Фишерни албадапкан. Салыгга 31 көш кылган соонда Фишер уттурганын билиген.

Бо маргылдааның чедиги салыында ышкаш, ийи гроссмейстер сицилиан камгалалды ойнаан. Ынчалза-даа Спасский бо удаада агы-биле ойнаан, кара мерзени тудуп чиир көштерни кылган. Бодунуң эң көл бодазын бербес дээш Фишер эки турушту чедип алыр арганы Спасскийге берген. Оюнну элээн уламчылап чораан, Фишер мерзезин өске бодага орнаар ужурга таварышкан. Ак таланың халдаашкынынга удурланыр арга тып чадаан, Фишер дүжүп берген.

Сан 6,5:4,5, мурнунда Фишер. Дараазындагы он ийиги салыг богун болур, агы-биле Фишер ойнаар.

Спортчу медээлер

★ ФУТБОЛ. ССРЭ-ниң болгаш Швециянын шилиндек командаларының ужуражышкыннары суббота болгаш воскресеньеде болгулаан. Москвага аныяк футболистерниң ужуражышкыны 2:2 санга хайым болган. Стокгольмга «Росунда» деп стадионга бистиң олимпийжи командавыс Швециянын шилиндек командазы-биле 4:4 санга хайым кылдыр ойнаан.

★ БАСКЕТБОЛ. Баскетболга ССРЭ-ниң кубогу дээш шүүлде маргылдаага чуттуг чемпиону ЦСКА болгаш Киевтиг «Строитель» деп командазы ойнаар болган. Чартык шүүлде маргылдаага киевчилер Каунастың «Жальгирис» командазын 67:63 санга, а армейжилер Тартунун «Калев» командазын 97:84 санга уткан.

★ СУТГА ЭШТИРИ. 19 харлыг Александр Самсонов 1500 метр черге хостуг аргабиле эштиринге Бүгү-эвилел рекордун барык 14 секундага эжижиткен. Тодаргайлаарга, ол, дистанцияны 16 мин. 31,3 секундада эткен. Владимир Буре 400 метр черни 4 мин. 07,3 секундада эткеш, база-ла Бүгү-эвилел рекордун тургусхан. Херелленнеринин 400 метр черге маргылдаазынга Новосибирск чуртту Татьяна Золотницкая тиилээн, а 800 метрге москвачы Нина Суховцева чемпион болган.

★ ЧАДАГ ТЕРГЕ СПОРТУ. 60 км 572 метр хемчээлге өөскен улустарның чадаг-тергеге маргылдаазынга француз спортчу Женевьева Гамбийон тиилээн. Совет чадаг-тергечилер Любовь Задорожная биле Анна Конкина ийиги, ушку черлерни эелеп, мөңгүн болгаш хүлер медальдар-биле шаңнаткан.

★ ЧЕРГЕ ОЙНААР ХОККЕЙ. ССРЭ-ге бирги чер дээш черге ойнаар хоккей маргылдаазынга Алма-Атаның динамочулары чемпион болган. Олар шүүлде маргылдаага Ульяновскинин «Волга» командазын 2:1 санга уткан. Ол команданың ойнакчызы, чуттуг шилиндек командазының кежигүү Ионкин 8 мячин киргеш, эң тергин ойнакчы деп атты алган.

(СЭТА).

Телевидение

АВГУСТ 8-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.20 — «Че, Сахалин дугайында чүү чугаалап бөөлэ?». Документалдыг фильм. 19.35 — «Салгалдың намдары». Дамчыдыла. 20.05—«Шушенскоениң улусчу галереязы. Дамчыдыла 20.20—«Кижи болгаш хоойлу». Дамчыдыла. 20.45— «Перунун ундаралы». Документалдыг фильм. 21.05— Телемедээлер. (Орус дылга). 21.20—Чарлаалдар, реклама. 21.25—23.00—«Күштүг соруктуглаар» 2-ги серия. Уран-чечен фильм.

агаар

Бүгүн республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге чаъс чаан, дицмирээр. Барыын утланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарда 20—25, артканнарында 25—30 градус изиг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барыын утланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 25—29 градус изиг.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кызылдың уран түүл училищези өөренирин күзээннерни чалап тур

Кызылдың уран түүл училищези 1972—73 өөредилге чылында дараазында салбырларга сургуулдар хүлээп адырын чарлап тур:

Ниити ыры, дирижёр, фортепианога, улуетуп хогжүм херекселдери (баян, домра, дошпулуур, чанзы, чадаган, ыгыл), үрер хогжүм (труба, тромбон, кларнет, гобой, флейта), хылдыг хогжүм (скрипка, контрабас), композитор талазы-биле теоретиктиг, ыраажыларның, клуб талазы-биле (мергежилиниг—ниити ыр, дирижёр), улуетуп инструментилери, режиссёр, чурулгага.

Училищеге 30 хар чедир назылыг эр, хөрөөжен хамаатыларны хүлээп алыр. Дирижёр, ниити ыр болгаш ыраажылар салбырларынга 18 хардан орү назылыг хамаатыларны хүлээп алыр. Музыка талазы-биле кирерлер (дыңнаарынга, ритмге, сактып алырынга, үн талазы-биле), чурулга салбырынга — бажыңынга кылган онаалга чуруктарын, уран чурулгага, композицияга хыпадыр.

Директорнун адынга киргген билдириишкиннинге дараазында документилерни кожар: билиниң дугайында хереченлел (аттестат боду-биле), төрүттүнгенниң дугайында хереченлел азы паспорт (боду эккээр), допчу намдары, № 286 майык ёзугаар кылган кадыының дугайында эмчи шынзылтазы, чуртан турар черинден шынзылга, сөөлгү ажылдан азы өөренип турган черинден характеристика, борт чокка тыртырган 3×4 хемчээлдиг үш фото-чурук. Шериг биледи азы киир биженнеринин дугайында хереченлелди боду эккээр.

Киреринин экзаменнери август 23-те эгелээр. Өөредилге сентябрь 1-де эгелээр. Стипендиалы ниити чурум ёзугаар төлөөр. Үндезин чурттакчыларны күрүне хандырар.

Училищенин адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 4, телефоннар 25-79, 29-26.

КИНО

АВГУСТ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: Киночыыны 10, «Ойлаттырган аттарны боолап турары шын бе? (1-ги, 2-ги кезектери) 11.10, 13.35, 16, 18.25, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кубан казактары» 15, 18.45, 20.50, «Кулузунпуг арыг» 17 шактарда.

«ВОСТОК»: «Маңа-ла, харын!» 15, 16.20, «Ынакшылдың сарымы» (1-ги, 2-ги кезектери) 17.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Трубачевтуң отряды демнеежип тур», 9, 11, «Хольцауге» операциязы 13, 15, 17, 19, 21 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 21-63, редакторнун оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелинин чанында Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—00855.

Солун неделяда 6 катап үнер